DINAMICA ŞI TIPOLOGIA PEISAJULUI

NOTE DE CURS

Nicolae Baciu

Bioflux, Cluj-Napoca
2014

Referenţi:
Conf. dr. Liviu Muntean
Conf. dr. Mircea Mureşianu

ISBN 978-606-8191-63-8

CUPRINS

INTRODUCERE

Cursul *Dinamica şi tipologia peisajului* aduce în atenţia studenţilor şi masteranzilor noţiuni de istoria, taxonomia, dinamica şi tipologia peisajului geografic. Pune, de asemenea în legătură sfere ştiinţifice complementare, cum ar fi peisajul şi mediul. Cursul pune accent şi pe diferitele modele şi metode de valorificare a peisajului, care sunt strâns legate de domenii conexe, cum ar fi arhitectura şi amenajarea peisajului. Considerăm, astfel, că este un instrument util viitorilor specialişti şi factorilor de decizie locali şi regionali.

Precizarea aspectelor teoretice şi metodologice de bază în cunoaşterea geosistemelor naturale şi antropice se analizează în interdependenţă.

Se urmăreşte inventarierea, ierarhizarea şi diferenţierea tipurilor de modificări dinamice la nivelul diferitelor peisaje. Peisajele de interes actual european, extrem de importante în sfera ştiinţifică şi decizională, cum ar fi peisajele culturale, sunt dezbătute şi exemplificate prin studii de caz, pentru a face cursul mai interesant şi mai atrăgător. Încercăm iniţierea studenţilor în analiza şi interpretarea relaţiilor teritoriale, în contextul cadrului legislativ actual din acest domeniu.

Prezentul curs este un material de lucru destinat cu precădere studenţilor şi masteranzilor din domeniul Ştiinţa Mediului.

I. PEISAJUL – SCURT ISTORIC

1. PEISAJUL ÎN PICTURĂ. Este unanim acceptat faptul că pictura a adus o conştientizare suplimentară a realităţii înconjurătoare, a spaţiului trăit. Redarea spaţiilor imediate în pictură a reprezentat punctul de plecare în extinderea noţiunii de peisaj. Ca în orice domeniu ştiinţific sau artistic, există percepţii diferite şi clasificări. Astfel, pictura orientală este dominată de cosmocentrism, cu accent pe elementele primordiale naturale şi subsecvent, pe om. În schimb, pictura occidentală este dominată de antropocentrism, omul şi construcţia antropică fiind adevăratele *axis mundi*. Pictorii nord-europeni renascentişti din sec. XIV-XV găseau modele în mediul religios sau aristocratic. Apoi, impresioniştii din sec. XIX se inspirau direct din natură (de exemplu Marea Nordului), dar întotdeauna în comparaţie cu realitatea antropică; promotor a fost Vincent van Gogh, cu seria de picturi *Starry Night* (fig. 1).

Fig. 1. Vincent van Gogh, *Starry Night*, Sursa: http://www.google.com/culturalinstitute/asset-viewer/the-starry-night/

Spre sudul continentului, Soarele, Marea Mediterană şi arhitectura medievală sunt surse de inspiraţie atât în pictura renascentistă din sec. XV – de exemplu, Vittore Carpaccio – cât şi mai târziu, sec. XVII-XIX (fig. 2).

Fig. 2. Claude Lorrain, *Port mediteranean la răsărit*; Sursa: http://www.extravaganzi.com/claude-lorrains-mediterranean-port-at-sunrise-could-fetch-8-million-at-christies/

Pictura nu este întotdeauna apanajul artiştilor consacraţi. Uneori picturile preistorice, întâmplătoare, au un rol semnificativ pentru evoluţia ştiinţifică ulterioară. O pictură descoperită în Turcia, în satul **Çatalhöyük**[1], cu crestele gemene ale muntelui Hasan Dağ în fundal, este frecvent citată ca fiind cea mai veche hartă din lume sau prima pictură de peisaj (Fred S. Kleiner, Christin J. Mamiya, 2006). Este ceea ce istoricii şi arheologii spanioli numesc *arta fără artişti*[2].

2. PEISAJUL CREAT; peisajul şi arta grădinăritului.

Primele grădini au apărut în cadrul civilizaţiilor înfloritoare ale "văilor" (Nil, Gange, Indus, Huang He). Scopul acestora era:

1. utilitar, alimentar; caracterul acestora fiind închis, privat; 2. meditaţie, religios; caracterul era deschis, public; astfel, îl regăsim în Roma şi Grecia Antică – parcul atenian (Ana-Felicia Iliescu, 2003).

În Orientul Mijlociu grădinile au scop recreativ, extinderea acestora fiind influenţată de apariţia irigaţiilor.

A. Între **Grădinile antichităţii,** cele care au reprezentat puncte de referinţă în peisajele vremii, au aparţinut următoarelor teritorii:

a. Mesopotamia; ceea ce numim azi *Zona Golfului* sau *Orientul Mijlociu* se suprapunea unor civilizaţii înfloritoare, cu cele mai vechi formaţiuni urbane de pe Glob. Acum 5000 de ani au apărut oraşe şi oraşe-stat care şi-au pus amprenta asupra istoriei ulterioare a omenirii. Concomitent cu dezvoltarea unei clase aristocratice, au

[1] aşezare neolitică în Turcia, între 7500-5700 Î.Ch.

[2] "Arte sin artistas. Una mirada al Paleolítico", Expoziţie la Muzeul Regional de Arheologie din Alcala de Henarez, dec. 2012-apr. 2013.

apărut forme de amenajare peisagistică. Grădinile în Mesopotamia erau asemuite de istoricii vremii cu “Paradisul Terestru”. Biblica Grădină a Edenului era un termen care avea replică în peisajul vremii (*edin*=stepă, în sumeriană); asocierea între eden şi Paradis, Rai, vine de la vegetaţia luxuriantă, încântătoare a acestora (Ana-Felicia Iliescu, 2003). Dintre grădinile celebre şi caracteristicile lor, putem aminti:

Grădina din **Khorsabad** (sec. VIII î.Ch): numeroase specii aromatice şi ornamentale – cedru, chiparos, buxus, mirt, abanos, sălcii, platani – şi fructifere (curmal – considerat de atunci şi până azi copac sfânt).

Grădinile **suspendate din Babilon**: sec. VI î.Ch. – H=22m; 4 terase, sistem de irigaţii (fig. 3). Specii: curmali pe terasele superioare, pini, plopi, arbuşti şi flori pe cele inferioare (Ana-Felicia Iliescu, 2003); grădinile mesopotamiene au avut o influenţă hotărâtoare asupra expansiunii grădinilor în cadrul altor civilizaţii.

Fig. 3. Imagine ipotetică a grădinilor suspendate; Sursa: http://lumeanoastraa.wordpress.com/

b. Egipt. Este poate cel mai bun exemplu de „civilizaţie a văilor”. Se dezvoltă „grădinile de plăcere” ale nobililor, grădini de relaxare, cu specii de cocotieri, curmali, smochini, rodii.

Clasificare: **grădinile locuinţelor**, dezvoltate ca o prelungire a acestora, de o geometrie regulată, cu o „piesa de apă centrală”; grădina era înconjurată de ziduri sau, mai rar, de arbori (fig. 4); **grădinile palatelor** – extrem de luxoase, sub influenţa mesopotamiană; **grădinile templelor** au scop funerar şi divin, aparţin

nobililor, faraonilor, iar piesa de apă centrală devine canal de navigaţie (Ana-Felicia Iliescu, 2003).

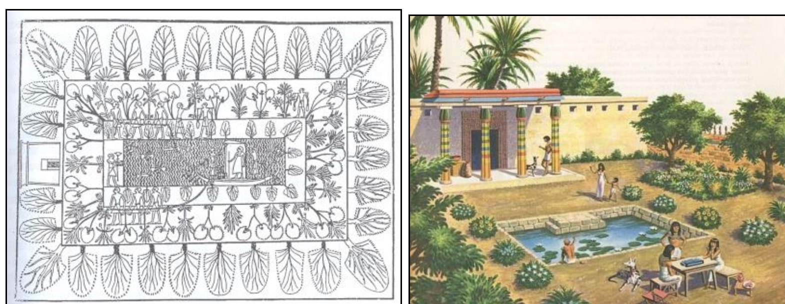

Fig. 4. Imagini ale grădinii egiptene; Sursa: 1. http://www.hort.purdue.edu/, după Singer et al. 1954. A History of Technology fig. 361; Ana-Felicia Iliescu, 2003; 2. http://weblogs.baltimoresun.com/features/gardening/

Alte caracteristici: prezenţa viţei de vie, a pavilioanelor pentru odihnă, introducerea speciilor alohtone din teritoriile cucerite, mărirea permanentă a grădinilor – unele devenind adevărate grădini botanice ale faraonilor

c. Persia

Caracteristici: impresionante prin vegetaţia luxuriantă, care le aduce apelativul de "paradis", prezenţa pavilioanelor de *vânătoare* - un mixaj timpuriu între *grădina botanică* şi *grădina zoologică*; pomi fructiferi şi ornamentali, palmieri, canale de irigaţii.

d. Grecia antică; grădina greacă a avut iniţial un scop utilitar, dar sub influenţa persană se transformă în adevărate parcuri dendrologice.

Clasificarea grădinilor şi forme asociate:

1. grădini funerare şi divine
2. păduri sacre dedicate zeităţilor – Dionisos, Apolon

-erau însoţite de specii complementare: *smochin, alun, care aveau rol ritual;

*platan, chiparos, laur, măslin, plop, livezi, vii;

3. grădinile-parc situate în jurul templelor, în peisaje încântătoare – distinctiv pentru acestea erau speciile asociate zeităţilor: Stejarul – Zeus, Laurul – Apolon, Măslinul – Atena, Mirtul – Afrodita (Ana-Felicia Iliescu, 2003);

4. grădinile de pe lângă institutele de învăţământ sau cultură, cu trasee de promenadă neriguroase şi elemente distinctive: statui, pergole, fântâni;

5. grădina publică – devine ulterior parc, cum este cea a Academiei platoniene; plantele caracteristice: sălcioară, tisă, plopi, ulmi, platani;

6. grădinile locuinţelor sunt incluse în construcţie, amintesc de cele egiptene, înconjurate de coloane impresionante (peristil). În timpul lui Alexandru Macedon ia avânt o formă ciudată de îmbogăţire estetică a grădinilor: împletirea ramurilor arbuştilor, purtând numele de *ghirlandomania alexandrină* (Ana-Felicia Iliescu, 2003).

e. Roma antică. Aşa cum este cazul artei şi culturii romane, în geenral, şi grădina romană se dezvoltă sub influenţa greacă, fiind un apanaj al bogaţilor (patricienilor).

Caracteristici:

Construcţia caracteristică este **Villa Romana**, care cuprinde locuinţa propriu-zisă şi grădina, amplasate în decoruri impresionante. De multe ori, grădina este înconjurată de peristiluri, la fel ca şi la grădina greacă. Alte elemente caracteristice: elemente decorative naturale subordonate geometricului construit:

Natural	**construit**
Borduri tunse de buxus	Canale
Rozmarin, mirt	Bazin de apă sau fântâni
Desene de gard viu	Peristil
Trandafiri	Statui, vase ceramice sau sculptate
Busuioc, lotus, flori colorate	

Se răspândeşte *topiaria*, sau arta de a cosmetiza arbuştii şi arborii; tăierea acestora în diferite forme a devenit o activitate neîntreruptă până în zilele noastre (fig. 5).

Vilele din suburban sunt de mari dimensiuni, devenind aproape parcuri, poartă denumirea de „Hortus conclusus” = grădini închise – de exemplu Vila lui Cicero şi sunt precursoarele modernelor zone rezidenţiale exclusive *Gated Communities*.

Fig. 5. Stânga – topiaria la grădina Schönbrunn. Sursa: http://www.mts-vienna.com/guide/vienna/what-to-visit/palmenhaus-parks-schloss-schonbrunn/; dreapta – topiaria în parcul central din Würzburg. Sursa: foto proprie

Alte exemple: **grădinile patio** = grădini ca o curte a locuinţelor, asemănătoare grădinilor egiptene, dar mai restrânse; aparţin conducătorilor militari, în special; **Grădinile publice**: primul parc public în lumea romană – în timpul lui Pompeius; în curpinsul lor găsim taermele (Ana-Felicia Iliescu, 2003).

f. Grădinile orientale: grădina chinezească

Aceasta redă cultul naturii în legătură strânsă cu religia; este accentuată comuniunea cu natura, ca efect al practicării religiilor daoistă şi budistă (fig. 6 şi 7).

Clasificarea grădinilor chinezeşti:

1. grădinile de plăcere ale nobililor, din sec. II-I î.e.n.; înţelese ca adevărate paradisuri ale "nemuritorilor", cu prezenţa munţilor, apelor, plantelor şi animalelor. Sunt utilizate pentru plimbări meditative şi practicarea yoga[3].

2. grădinile monahale, din sec. IV-V e.n. Acestea sunt impulsionate de budism şi sunt amplasate pe lângă mănăstirile budiste, în decoruri minunate, situri obişnuite ale acestor locaşuri de cult; un element obligatoriu era "pavilionul de meditaţie"[4].

[3] Conform Ana-Felicia Iliescu, 2003

[4] idem

Fig. 6. Grădina chinezeazcă în pictură; Sursa:
http://hsudanart.files.wordpress.com/2007/06/trad_07_23_50_chinese_garden.jpg

Fig. 7. Grădina chinezeazcă în realitate; Sursa:
https://secure3.4agoodcause.com/lansu-chinese-garden/gift-join.aspx?id=1

3. grădinile imperiale. Sunt adevărate parcuri, de mari dimensiuni şi au ca elemente constituente *elementele primordiale*: **apa**, sub formă de lacuri sau râuri, **pământul,** sub forma munţilor, sau a grupărilor de stânci (uneori asamblate intenţionat) care copiau imaginea acestora şi simbolizau *scheletul Pământului* – o încercare timpurie de creare a "alpinariilor" din Grădinile Botanice de mai târziu; **aerul** în formă naturală;

- pe de altă parte, vegetaţia apare pentru prima dată cu rol secundar într-o grădină, este un element supus, subordonat relaţiei om-natură. Asemănătoare grădinilor imperiale erau şi grădinile marii nobilimi.

g. Grădinile orientale: grădina japoneză

Clasificări: **grădinile imperiale** apar în sec. VIII e.n. (fig. 8), influenţate de grădina chineză, dar cu o prezenţă mai pronunţată a

vegetaţiei, a simbolisticii şi cu o suprafaţă mai redusă; **grădinile templelor.**

Fig. 8. Vila Imperială Katsura; Sursa:
http://www.admodelmaking.co.uk/katsura.htm

Caracteristici: aspect influenţat de principiile doctrinei Zen = simplitate, dragoste faţă de natură, sobrietate, etc. De exemplu, **principiul naturalului (Shizen)** presupune naturaleţe adevarată, dar diferită faţă de cea a naturii. Simţul creator şi scopul sunt bine determinate, dar elementele naturale nu trebuie forţate sau impuse[5]- vezi mai jos, fig. 9.

Fig. 9. Grădina din Chishaku exprimă natura, nu o copiază; Sursa:
http://www.gradinamea.ro/Principiile_Zen_si_gradina_japoneza__niwa__3458_537_1.html

[5] conform:
http://www.gradinamea.ro/Principiile_Zen_si_gradina_japoneza__niwa

Elementele cele mai originale: pietrele de păşit (simbolistică a meditaţiei)**, insula, podul şi poarta, pavilionul** (folosit în special la servirea ceaiului), **elementul foc –** simbolizat prin lampadarele de piatră.

B. Grădinile medievale:

Lucrarea *Modelul programatic al grădinii*, a lui Pietro de Crescenzi (1300), este considerată piatra de temelie a amenajării grădinii în perioada medievală. A fost un exemplu pentru factorii de decizie ai vremii, modelul fiind urmat chiar şi peste două secole[6]; prevede compartimentarea în sectoare de cultură a grădinii:

- pomi fructiferi
- arbuşti ornamentali
- legume şi plante medicinale; flori.

a. Grădinile arabe din Spania

În secolele XIII şi XIV apar grădini celebre în zonele de colonizare arabo-maură, care însoţesc palatele vremii, **Alhambra** şi **Generalife** în Granada, **Alcazar** în Sevilla.

Caracteristici:

a. aranjamente geometrice regulate, dar nu simetrice (fig. 10);

b. compoziţii originale, cu individualitate proprie;

c. urmează (copiază) configuraţia terenului;

d. simplitate elegantă;

e. jeturi de apă în combinaţie cu elemente de apă liniştite (fig. 11);

f. elemente floristice: palmier, eucalipt, pin, desene de buxus, magnolii, leandru;

g. unele sunt asemănătoare grădinilor **patio**, înconjurate de ziduri impresionante.

[6] Conform Ana-Felicia Iliescu, 2003

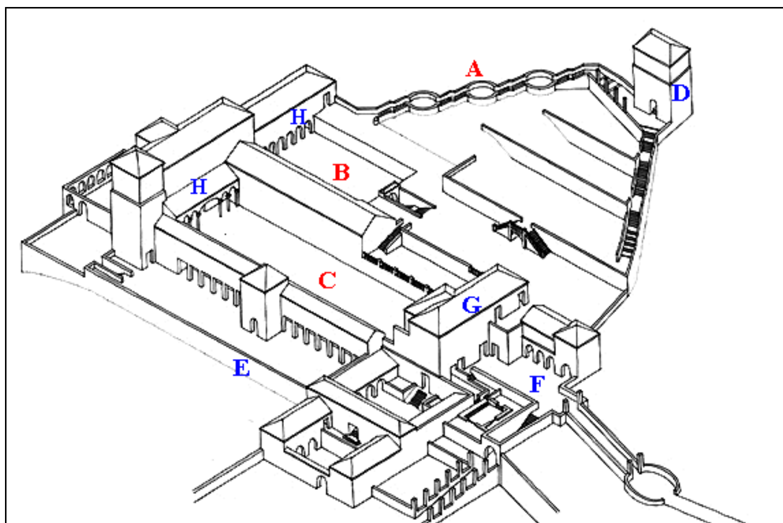

Fig. 10. Planul grădinii Generalife, Granada;
http://www.uiweb.uidaho.edu/class/larc389/islam_files/generalife.htm
Legenda: A. Scări de apă; B şi C. Construcţii de tip *Patio*; D. Locul de belvedere al sultanului; E. Vedere spre grădina Alhambra şi Granada; F. Intrare; G. Clădire cu trei etaje; H. Arcade

Fig. 11. Grădina Generalife; Sursa:
http://www.destination360.com/europe/spain/granada/generalife-gardens

b. Grădinile europene sau occidentale:

1. **Grădina franceză** – geometrizată, dominată de arhitectura palatelor sau castelelor –**Versailles** (fig. 12); pe valea Loarei, proximităţile Parisului

Fig. 12. Grădina de la Versailles; Sursa: captură *GoogleEarth*

2. **grădina engleză - de promenadă**, cu geometrie neregulată, folosită şi la plimbări hipice, se apropie mai mult de înţelesul de *parc* (fig. 13).

Fig. 13. Grădina Twickenham, Londra; Sursa: captură *GoogleEarth*

Aceste tipuri de grădini au influenţă puternică asupra parcurilor urbane recreative din ziua de azi, cum ar fi *Central Park* New York, parcul englezesc din München (fig. 14).

Fig. 14. Parcul englezesc din NE oraşului München, 4,17 km^2

- ornamentală, geometrizată, după regulile europene obişnuite (fig. 15).

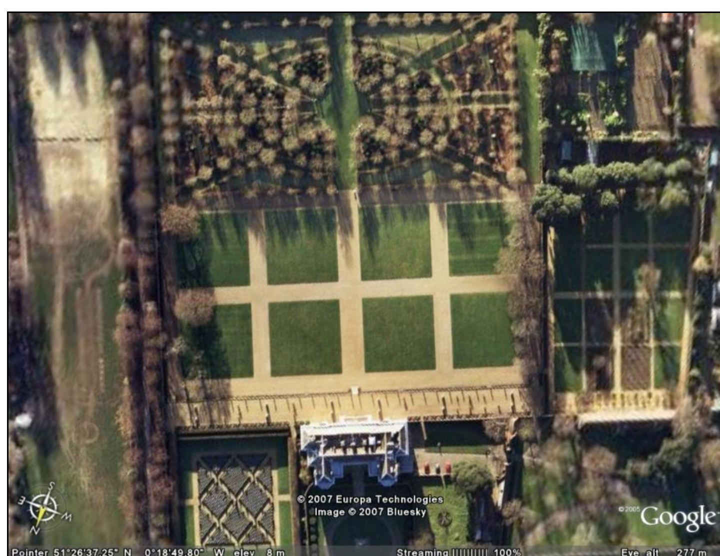

Fig. 15. Partea centrală din grădina Twickenham, Londra; Sursa: *GoogleEarth*

Grădinile europene au la bază modelul lui Crescenzi (1300), dar sunt influenţate şi de modelul grădinilor arabe din Spania. Aceleaşi modele le întâlnim şi la grădinile vieneze, germane, etc. din jurul palatelor sau castelelor (fig. 16).

Fig. 16. Grădina Sabatini, Madrid. Grădină ornamentală şi de promenadă. Sursa: foto proprie

3. PEISAJUL "ŞTIINŢIFIC"

Naturaliştii, cu un reprezentant de seamă – Alexander von Humboldt (considerat părintele geografiei şi al biogeografiei) – au fost primii care au adus în atenţie peisajul ca şi componentă ştiinţifică. Aceştia l-au scos din sfera exclusivă a grădinilor şi picturii.

Influenţa mediului cultural german şi-a pus amprenta asupra abordării peisajului. Direcţiile de abordare a peisajului sunt strâns legate de abordările filosofice ale vremii – o tendinţă normală în sec. XVII-XIX:

- direcţia morfologică – cu reprezentanţi Goethe şi Alexander von Humboldt, a avut influenţă în dezvoltarea ramurilor ştiinţifice ale biogeografiei, tipologiei peisajului, ecologiei peisajului sau geoecologiei;

- direcţia holistică (integrativă) – cu promotori Kant şi Ritter şi-a pus amprenta asupra sistematicii, teoriei geosistemice, taxonomiei peisajului (L. Drăguţ, 2000);

- direcţia cauzală – cu reprezentantul său Friedrich Ratzel a eşuat în *determinism*; determinismul a fost mult timp îndepărtat din sferele abordărilor ştiinţifice, datorită acuzelor că a stat la baza teoriilor naziste[7].

Etape în **cristalizarea peisajului ştiinţific**:
a. s-a realizat odată cu **apariţia şcolilor de landschaftologie:** cea

[7] Fr. Ratzel, geograf şi etnograf, a scris o lucrare cu *nefericitul* titlul *Lebensraum = Spaţiul Vital*, termen ce a devenit adevărat ideal şi slogan pentru mişcarea nazistă; termenul a fost preluat şi interpretat în interes personal de nazişti.

germană, apoi cea sovietică (sub influenţa celei germane); **b.** a continuat cu generalizarea conştientizării ştiinţifice – **Simpozionul de la Ottawa, 1982;** abordarea problematicii **"**Paysages et system**"** a adus prima oară în discuţie peisajul ştiinţific modern şi relaţiile sale cu mediul activ socio-edilitar-economic, adică specialişti ecologi, biogeografi, arhitecţi, urbanişti, economişti; **c.** conştientizarea politică, socială; globalizarea peisajului, un adevărat *political correctness* aplicat peisajului, odată cu **European Landscape Convention, Florenţa, 20 Oct. 2000;** Convenţia a avut drept scop conştientizarea factorilor de decizie şi a comunităţilor asupra necesităţii protecţiei, managementului şi planificării tuturor peisajelor şi creşterea valorii unui peisaj trăit (spaţiu vivant)[8]. A se vedea Anexa 1.

Discipline care au ca obiect de studiu peisajul:

- Arhitectura peisajului (Landscape Architecture) - "ştiinţă aplicativă care studiază concepţia de proiectare a spaţiului verde din perspectiva unor noţiuni estetice şi pe baza unor principii specifice, în vederea realizării concrete a amenajării peisagistice şi a prezervării acesteia, în conformitate cu funcţionalitatea sa iniţial stabilită" (Adriana Florincescu, 1999, citată de L. Drăguţ, 2000);

- Ecologia peisajului (Landschaftsökologie, Landscape Ecology, Geoecologie) - "studiul relaţiilor fizico-biologice care guvernează diferitele unităţi spaţiale ale unei regiuni" (Carl Troll, 1971, citat de N. Baciu, 2006);

- Geografia peisajului (I. Mac, 1991; L. Drăguţ, 2000) – multă vreme ştiinţa peisajului s-a legat strâns de Geografia peisajului, încercându-se rezolvarea dihotomiei între *Naturlandschaft* şi *Kulturandschaft*[9], create de începuturile abordării peisajului în şcoala germană.

---

[8] Termenul utilizat este *living landscape*; exemplul cel mai bun pentru România este Sighişoara, ca un spaţiu cu conotaţii istorice, dar o cetate locuită neîntrerupt.

[9] Termenul *Kulturandschaft* a fost perceput greşit în secolul XX ca şi Peisaj Cultural în sensul de *cultură, artă, teatru, mediu cultural, obiective culturale*; termenul iniţial în şcoala germană a însemnat peisaj dominat de om şi activităţile sale sau *Peisaj antropic*, ceea ce pare foarte clar în limba română; traducerea în engleză este, însă, forţată; *Anthropizated* sau *Anthropic Landscape* ar putea fi înţeles ştiinţific, dar este mai degrabă tolerat.

II. DEFINIREA PEISAJULUI GEOGRAFIC

Iniţial, pictura olandeză a dat o primă conotaţie peisajului în sec. XVI: **"Landschap" = *Land,*** similar termenului englez, şi ***Schap***, similar termenului englez ***Ship*;** pictura descria o întindere cu influenţe puternice naturale şi rurale. Termenul englez iniţial era ***Landskip***, şi nu ***Landscape***, reprezentând o întindere de teren (open space în înţelesul ştiinţific actual).

În limba franceză apare termenul ***pays-Paysage***, cu o evidentă conotaţie teritorială, cu o puternică referire la spaţiul rural**.** De altfel, în dicţionarele de limbă franceză din secolele XVII-XIX, peisajul era definit ca fiind "o întindere care se vede dintr-un singur aspect – rural, amplu, variat, dominat sau dominant" (conform F. P. Tourneux, 1985).

Termenul ***land-Landscape*** din limba engleză a influenţat termenul german ***Landschaft.*** În şcoala germană s-au adus cele mai multe dezvoltări teoretice şi practice peisajului.

Definiţia peisajului geografic (L. Drăguţ, 2000) – o structură spaţială exprimată printr-o fizionomie proprie, individualizată ca urmare a interacţiunii factorilor abiotici, biotici şi antropici, care este valorificată în mod diferenţiat, în funcţie de modul în care este percepută.

Peisajul geografic este expresia vizibilă a mediului geografic şi este înţeles şi perceput astfel:

- imaginea unui întreg alcătuit din elemente dinamice, fiecare având propria expresie şi propriul rol în contextul general;

- este o **proiecţie** vizuală a unor relaţii psihologice pe care omul le întreţine cu teritoriul în care trăieşte;

- un **teritoriu** şi acţiunea de percepere a acestuia;

- ansamblul caracteristicilor terenului descoperit vederii; acţiunea de percepere a unui teritoriu sau observarea trăsăturilor care îl caracterizează; acţiunea de a sublinia identitatea teritorială.

În definirea şi percepţia peisajului au acţionat diferite modele de abordări. Cele mai cunoscute sunt: 1. abordările peisajului *obiectiv,* caracteristice şcolii de landşaftologie sovietică; această abordare pune accentul pe corelaţiile dintre factorii fizico-chimici şi suportul pedo-biotic. Analizele la nivelul peisajului obiectiv scot din discuţie omul şi construcţia antropică şi se referă la teritorii naturale pure, dificil de depistat în realitate;

2. abordările peisajului *subiectiv*, caracteristice şcolii franceze, care cad în extrema subiectivismului percepţiei, a legăturilor cu arta, filosofia şi istoria peisajului. Totuşi, este demn de remarcat faptul că şcoala franceză a adus contribuţii semnificative în direcţia holistică a peisajului (fig. 17) şi a accentuat domeniile peisajului *perceput*, peisajului *trăit* (spaţiu vivant, exemplu *Ţările* din spaţiul geografico-istoric românesc), peisajului *creat* (parcuri şi grădini);

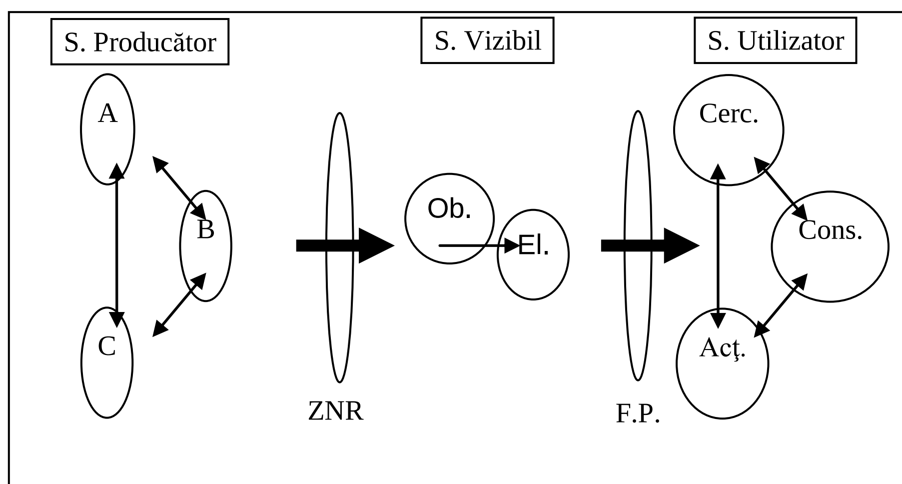

Fig.17. Sistemul "peisaj" (cf. J. C. Wieber, 1985, citat de L. Drăguţ, 2000)

Legendă (simplificată):

Z.N.R. Zonă de non-reductibilitate (vizualizarea se face fără apelarea la experienţă sau trăiri anterioare); F.P. – Filtre de percepţie (prin apelarea la experienţă personală, arhetipuri, stereotipuri, experienţe colective, legislaţie se transformă simpla vizualizarea a peisajului într-un mediu concret *de utilizat*)

Subsistemul producător: A. – Abiotic; B. – Biotic; C. - Construit;

Subsistemul vizibil: Ob. – Obiecte (părţi constituite din A, B, C percepute ca atare); El. – Elemente de imagine (lumina, distanţa, unghiul de incidenţă, ceaţa – care contribuie la vizualizarea corectă, cuprinzătoare sau nu, a obiectelor);

Subsistemul utilizator: Cerc. – Cercetare, studiu, Cons. – Consum, vânzare, Acţ. – Acţiune, amenajare.

3. abordările *mixte* ştiinţifice şi subiective ale şcolilor anglo-saxone: aduc clarificări taxonomice, tipologice şi includ peisajul pe scara valorificărilor social-economice. Se impun termenii peisaj

natural, peisaj cultural, peisaj urban, arhitectura peisajului, analiza peisajului.

III. SUBSISTEMUL PRODUCĂTOR AL PEISAJULUI GEOGRAFIC

La nivelul acestui subsistem, abordările analitice se îndreaptă spre cele de tip naturalist, care pot fi grupate în: *sectoriale* (studiul independent al tipurilor de peisaje – naturale, antropizate) sau *integrate* (cuprinzătoare, al nivelul geosistemului). Subsistemul producător poate fi asimilat geosistemului; pentru a elimina confuziile între geosistem şi ecosistem introducem schema acestora (Fig. 18).

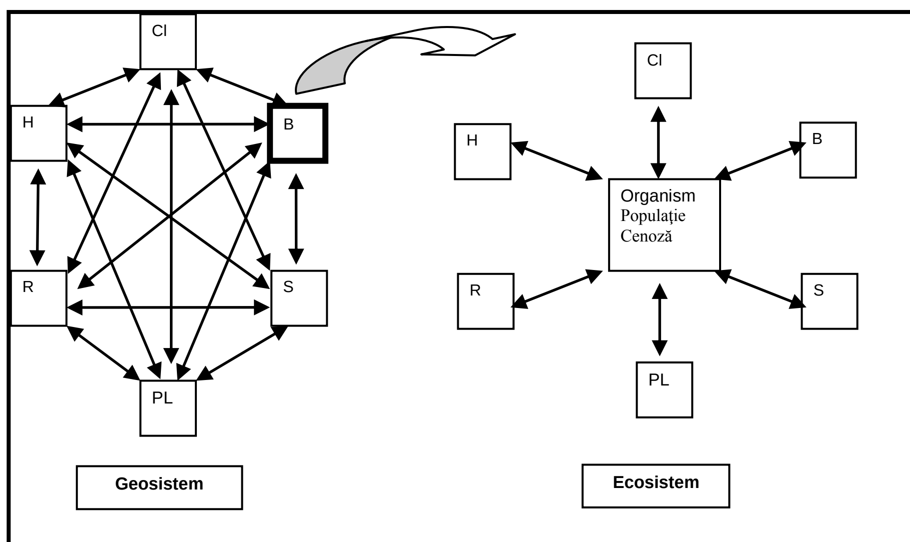

Fig.18. Geosistem şi Ecosistem – diferenţe şi asemănări structurale şi relaţionale; Legenda: Cl – climat; B – biosfera; S – societate; PL – pedolitosfera; R – relief; H – hidrografie; după Preobrajenski, Rougerie şi Beroutchachvili, citaţi de L. Drăguţ, 2000.

1. Geosistemul nu este similar ecosistemului, deoarece are mai multe relaţii între componente;

2. În cadrul ecosistemului omul este văzut cel mult un factor secundar care influenţează starea calitativă şi cantitativă a populaţiei sau cenozei;

3. Subsistemul producător poate fi interpretat ca un **geosistem** (peisajul "obiectiv"). Elementele peisajului obiectiv sunt organizate în imagini asimilabile în percepţia umană.

Factori de structurare a peisajului geografic

Aceştia se structurează în factori principali şi derivaţi (secundari). De menţionat faptul că factorii pricipali sunt **complementari,** putându-şi, totuşi, manifesta influenţa şi independent unul faţă de celălalt (dar în cazuri rare).

A. Factorii principali:

-relieful: altitudinea, poziţionarea (latitudinală sau longitudinală), orientarea versanţilor (însorit, umbrit), declivitate. Astfel, relieful este factor predominant pentru **macropeisaje** (poziţionarea catenelor muntoase pe continentul european sau asiatic etc.) sau **peisaje locale** (orientarea şi înclinarea versanţilor);

-clima: foarte importantă în peisajele naturale continentale cu relief aprox. uniform – desfăşurarea peisajelor "zonale" în Africa, sub formă de brâie paralele (belt-uri). Clima, pe scară largă sau climatul, pe scară restrânsă, sunt strâns corelate cu treptele de relief, creând condiţionări importante reciproce, cum ar fi modificarea valorilor radiaţiei solare pe altitudine şi la declivităţi diferite (tabel 1).

Tipologia peisajelor este direct dependentă de morfologie şi caracteristicile climatice ale unui teritoriu, indiferent de scară.

Tabel 1. Sumele anuale ale radiaţiei solare globale pe suprafaţa orizontală (Q=112 kcal/cm^2/an) şi pe suprafeţe cu orientări şi înclinări diferite pentru altit. de 1000 m în Masivul Retezat (cf. I. Fărcaş, W. Schreiber, V. Sorocovschi, 1986, citaţi de L. Drăguţ, 2000):

Orientarea	Înclinarea (^{0}) versanţilor						
	0-5	5-10	10-15	15-25	25-35	35-45	>45
N	108	100	89	71	51	32	-
NE-NV	111	107	99	83	67	53	45
E-V	112	113	113	112	109	102	96
SE-SV	117	123	129	136	140	141	139
S	118	127	135	144	153	157	150

Şt. Csürös şi col. (1968) au elaborat un model de răspândire a vegetaţiei în funcţie de acţiunea determinantă a insolaţiei în arealele colinare din Cîmpia Transilvaniei, de data aceasta (fig.19):

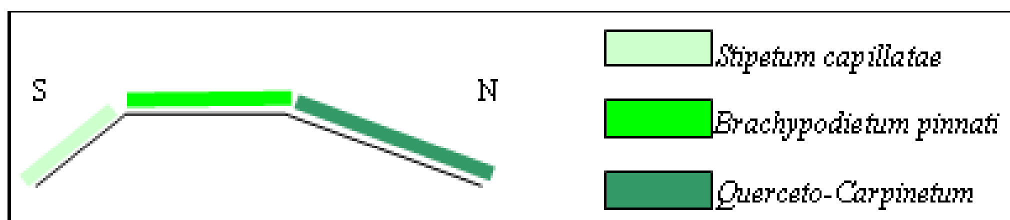

Fig. 19. Influenţa înclinării versanţilor şi insolaţiei asupra diferitelor asociaţii vegetale (după Şt. Csürös et al., 1968, citaţi de N. Baciu, 2006)

Exemplu practic de influenţă diferită a radiaţiei solare asupra tipurilor de plante de cultură, pe pante şi declivităţi diferite, în Câmpia Transilvaniei - tabel 2.

Tabel 2. Radiaţia solară directă în funcţie de pantă şi expoziţia versanţilor (după I. Fărcaş, 1981, N. Baciu, 2006) şi acoperirea vegetală:

Versant	**Panta**	**Radiaţia solară directă (kcal/cmp/an)**	**Exploatarea biologică şi utilizarea agricolă**
Insorit S-SV	10°	140	Pajişti mezo-xerofile; Culturi de porumb;
Umbrit	10°	105	Pajişti mezofile şi mezo-xerofile; Păduri de stejari mezo-xerofili; Culturi de cereale; Livezi (meri, pruni, cireşi);
Insorit	20°	155	Pajişti xerofile parţial degradate; Păduri de stejari xerofili; Viţă-de-vie (în parte degradată);
Umbrit	20°	80	Pajişti mezofile şi mezo-xerofile; Păduri de stejari mezofili; Culturi de cereale;
Insorit	30°	160	Pajişti xerice puternic degradate; Plantaţii de pin (şi salcâm); Culise antierozionale de arbuşti în diferite stadii de degradare;
Umbrit	30°	60	Păduri de stejari mezofili şi fag; Pajişti mezofile;
Insorit	40°	167	Pajişti xerice puternic degradate; Plantaţii de pin (şi salcâm)
Umbrit	40°	Sub 45	Pajişti mezofile; Păduri de stejari mezofili şi fag.

B. Factorii derivaţi:

-factorul antropic: modificările complexe ale peisajelor naturale sau seminaturale (pretransformate de om) duc la definirea

peisajelor antropice şi antropizate (*Cultural Landscapes)*. Acestea cuprind o paletă tipologică extrem de vastă, de la cele rurale, la cele **urbane** (fig. 20).

Fig. 20. Arhitectura uniformă şi copleşitoare a marilor oraşe = **grid pattern** sau **grid plan**, caracteristic şi oraşelor nord- americane sau *plan hippodamic* în Grecia Antică[10] (sus: Barcelona, *cartierul Eixample*[11]; sursa: http://www.nnexperiences.com/, articolul "Barcelona pays tribute to the Eixample – Ildefons Cerdà"[12])

Alte exemple tipologice: peisajele agricole, peisajele industriale, cele religioase sau culturale tradiţionale; expansiunea "intereselor" antropice în dauna celor naturale face ca ele să tindă spre contopire şi să fie caracterizate tot mai mult ca *peisaje multifuncţionale* (conform şcolii daneze de peisaj de la Roskilde – Günther Tress şi Bärbel Tress).

-hidrologia: domeniile de interes în analiza peisagistică privesc evaluarea surselor de apă, evaluarea resurselor de apă, gestionarea excesului sau deficitului de apă, combaterea fenomenului

[10] Hippodamus din Milet (sau Hippodamos, 498 î.Hr. - 408 î.Hr.) a fost un arhitect grec, urbanist, medic, matematician; considerat "părintele" planificării urbane, dă numele *planului Hippodamic* de reţele urbane (grid plan)

[11] [əʃampɫə], în lb. Catalană = extensie, extindere

[12] *This year, **Barcelona** commemorates the **150th anniversary** of the expansion of this urban layout through a city redevelopment plan designed by the engineer **Ildefons Cerdà**, which is still considered a superlative example, of town planning throught the world and its studied at the top universities. Barcelona's largest and most densely populated neighbourhood, known as the **Eixample**, was built over a century and a half ago and encapsulates the very life and heartbeat of the city.*

de secetă. **În studiile hidrologilor ar trebui să intereseze predilect problema *alimentării defectuoase*** pe cale pluvială a bazinelor hidrografice şi nu neapărat a existenţei sau nu a secetei, a supraalimentării hidrice etc., deoarece s-a dovedit faptul că regimul precipitaţiilor s-a schimbat şi nu neapărat volumul acestora.

Impactul peisagistic al resurselor hidrografice este deopotrivă vizual şi ecologic. În primul caz, predominarea elementelor naturale (geologice) în structurarea peisajului dă naştere hidro-peisajelor cu note de valoare ridicată – ex. defilee sau chei; predominarea elementelor construite poate creşte valoarea spectaculară, inedită a resurselor hidrice (fig. 21), dar scade valoarea ecologică, prin supraantropizare sau impact antropic brutal.

Fig. 21. Wasserbrücke, Germania (Sursa: http://www.mikele.at/2011/03/09/wasserbrucke-bei-**magdeburg**-verruckt/)

-solurile: influenţează agrosistemele, peisajele agricole, în general, iar schimbarea calităţii acestora are repercusiuni în starea ("sănătatea") ecosistemelor. În funcţie de situarea pe Glob, problematicile caracteristice ale solurilor sunt: pierderea fertilităţii în zonele intertropicale suprapopulate (Africa, India, America de Sud şi Centrală), acidifierea solurilor în vestul Europei, poluarea industrială în China, pierderea de soluri prin eroziune eoliană în SUA, tasarea solurilor în zonele cu agricultură intensivă mecanizată din Europa, SUA, etc.

-vegetaţia: element vizibil, aproape indispensabil definirii tipurilor de peisaje la latitudini temperate. În anumite cazuri s-a dovedit definitorie în apariţia şi dezvoltarea unor tipuri de peisaje rurale antropizate tradiţionale (*Civilizaţia Lemnului* din Maramureş, Ţara Moţilor, satele secuieşti; plantaţiile de lavandă din sudul Franţei – fig. 22, 23, 24).

Fig. 22. Poartă de lemn, Transilvania; Sursa: foto proprie

Fig. 23. Stânga – Culturi de lavandă în combinaţie cu elemente ale peisajului cultural istoric – bazilică romanică cu elemente gotice timpurii; dreapta – în combinaţie cu elemente ale peisajului cultural istoric – Einzelbaum sau arbore singuratic; Sursa: http://www.nuaisacrezi.com/campiile-violet-din-provence/

Fig. 24. Există şi o textură specifică câmpurilor cu lavandă (ex.captură GoogleEarth, 600 m, oblic)

-fauna. De cele mai multe ori complementară vegetaţiei, fauna este răspunzătoare şi de crearea arealelor peisagistice exclusive. Exemplul castorilor în pădurile canadiene şi apariţia peisajului *pădurilor bete* (L. Drăguţ, 2000), în urma activităţii de tăiere a arborilor; muşuroaiele de cârtiţe, în special în arealele colinare înalte şi montane medii (fig. 25); peisajul tropical coraligen.

-incendiile. Prezenţe peisagistice obişnuite şi spectaculoase cu influenţă în (re)structurarea componentelor peisajului – apariţia vegetaţiei adaptate la incendii în areale de savană sau mediteraneene (boreale sau australe)=***pirophyte***. Se clasifică în: incendii de suprafaţă, sau "focuri reci" , 300-350^0 C, de coronament, la 500^0 C; de litieră[13].

Fig. 25. Muşuroaie de cârtiţă pe o păşune abandonată, Dumbrava, vestul jud. Cluj; Sursa: foto proprie

[13] Conform L. Drăguţ, 2000.

IV. SUBSISTEMUL VIZIBIL AL PEISAJULUI GEOGRAFIC

Conform lui Wieber (fig. 17), subsistemul vizibil reprezintă spaţiul conceptualizat unde elementele abiotice, biotice, antropice, din cadrul subsistemului producător sunt integrate în imagini perceptibile (spaţiu perceput). Astfel, subsistemul vizual este o interfaţă între peisajul obiectiv, al elementelor materiale naturale sau antropice şi peisajul subiectiv, care se referă la imagini, la modul de percepţie, la experienţa subiectului, puterea de asimilare a informaţiei.

Elementele recunoscute ale subsistemului vizibil sunt *obiectele* şi *elementele de imagine.* Obiectele aparţin unei tipologii dată de modul lor de formare (geologie, topografie, microforme) sau nivelul de informaţie pe care îl deţin (tip de vegetaţie, tip de infrastructură, densitate). Acestea pot fi *stabile*, de exemplu construcţiile antropice sau spaţiile naturale viabile, *ciclice* (cele care ţin de sezonalitate, anotimpuri) şi *întâmplătoare* (alunecări de teren superficiale, fenomene de versant ocazionale, terenuri agricole abandonate, fenomene meteo neobişnuite pentru un anumit spaţiu geografic).

Elementele de imagine reprezintă puncte, linii şi volume, precum şi modul în care sunt vizualizate: lumină, unghiuri, distanţă, etc. Clasificare generală:

a. Obiecte:

1.Elemente abiotice (topografia, forme de modelare);

2.Vegetaţie sau forme de utilizare antropică (tufişuri, păduri, teren arabil);

3. Elemente construite (spaţiu urban, căi de comunicaţie).

b. Elemente de imagine:

1.Forme (profile, forme radiale);

2. Aspecte (plaje, semne punctuale);

3. Criterii de evaluare a elementelor de imagine (lumina, unghiuri, distanţe), vezi fig. 26, 27.

Thierry Brossard şi J.C. Wieber subliniază importanţa deopotrivă a hărţii şi a imaginii tridimensionale pentru reprezentarea spaţiilor peisajului; conform lui G. Rougerie – peisajul vizibil este

văzut în acelaşi timp de sus şi din interior. Astfel, harta – percepţia în plan, este la fel de importantă ca şi realitatea vizuală – percepţia în teren, nemijlocită. Wieber introduce termenul de *volum scenic*, adică o imagine a peisajului caracterizată prin latitudine, longitudine şi volum al fenomenelor suprapuse, la care se mai adaugă o a patra dimensiune: cea a profunzimii.

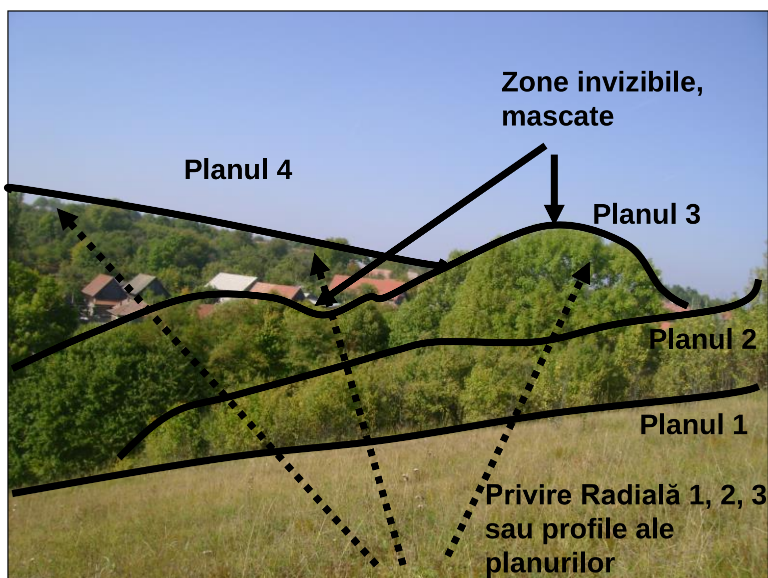

Fig. 26. Planuri apropiate şi îndepărtate, profile ale planurilor

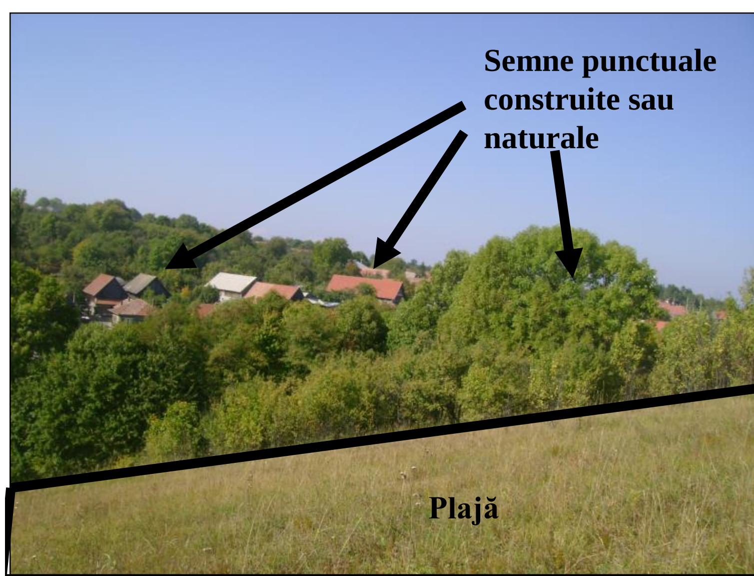

Fig. 27. Plaje şi semne punctuale ale elementelor de imagine

Model de analiză a structurii vizuale a peisajului (după L. Drăguţ, 2000):

1. Inventarierea obiectelor care compun un anumit peisaj
2. Studiul combinaţiilor acestora. “*Această etapă stă la baza cartografierii digitale, ale cărei etape sunt următoarele:*

- *împărţirea terenului într-o reţea de puncte de observaţie, pentru a controla spaţiul; în fiecare punct se realizează recoltarea informaţiei;*
- *prelucrarea informaţiei obţinute, pentru a defini combinaţiile obiectelor şi structura acestora: tehnicile utilizate sunt analiza factorială şi clasificările ierarhice. După mai multe prelucrări se construieşte o schemă care redă relaţiile de proximitate în spaţiul factorial, între diferitele faciesuri peisagere;*
- *cartografierea combinaţiilor de obiecte: distanţele factoriale dintre punctele de observaţie permit definirea unei tipologii. Pe baza acestei tipologii se poate realiza o hartă a combinaţiilor de obiecte”* (fig. 28).

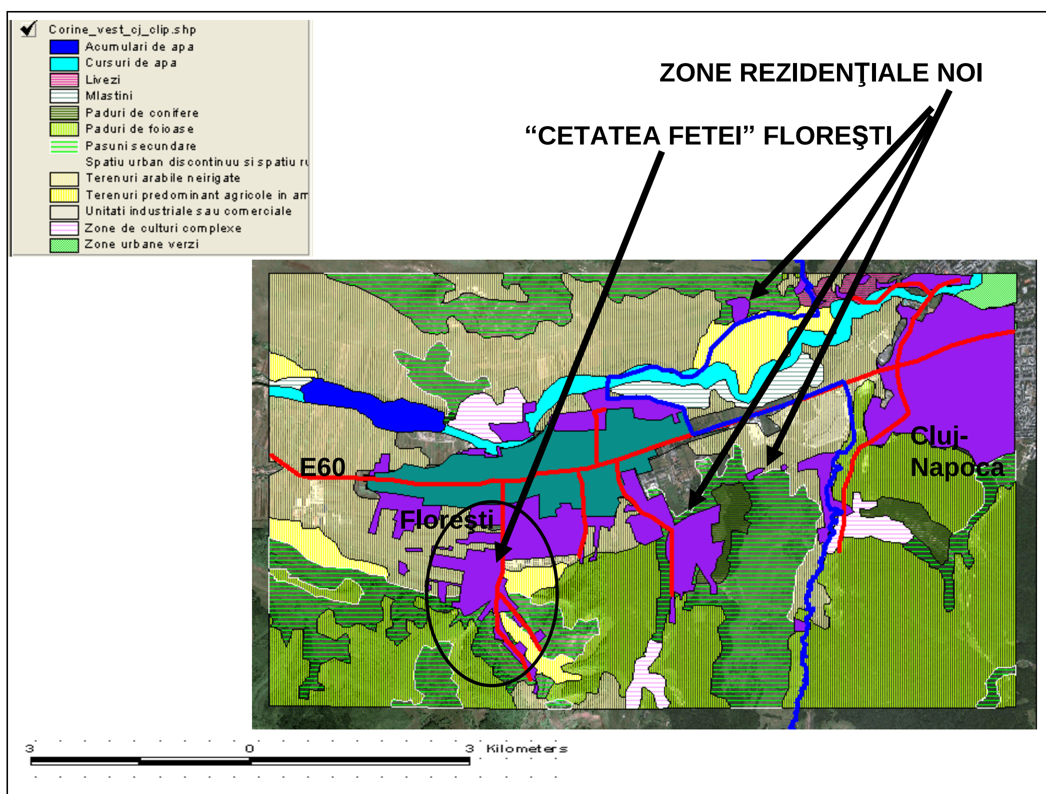

Fig. 28. Hartă a combinaţiilor vizuale – elemente naturale şi antropice; cf. N. Baciu, 2012

Criterii de evaluare a elementelor de imagine a peisajului

Elementele de imagine formează, prin asociere, **structura vizuală** a peisajului. Se pune în valoare valorificând cele opt criterii de evaluare ale elementelor de imagine (după L. Drăguţ, 2000):

a. **lumina** determină schimbarea imaginii peisajului şi a nuanţelor de culoare în funcţie de direcţia din care cade asupra acestuia; lumina din faţă determină aplatizarea imaginii; lumina din spate determină claritatea imaginii; conform experienţei fotografice, estetica elementelor peisajului este bine evidenţiată dimineaţa şi seara.

b. **vizibilitatea** reprezintă capacitatea de a percepe elemente peisagistice sau nu, dintr-un anumit punct;

c. **distanţa dintre observator şi imagine**; percepţia structurii vizuale este influenţată de situarea în spaţiu a obiectului; de asemenea, imaginea obiectului şi calitatea acesteia au de suferit în funcţie de distanţa – scurtă, medie, lungă – de la care este vizualizat (fig. 28);

d. **unghiul de incidenţă** reprezintă vizibilitatea suprafeţelor ce compun un peisaj. Suprafaţa vizibilă mare este sinonimă cu unghiul de incidenţă mare. Acesta poate fi subdivizat în unghi de depresiune şi unghi de elevaţie. Unghiul de incidenţă mare este exploatat în amenajările turistice;

e. **unghiul de depresiune** ni se relevă în cazul unui peisaj privit de sus. Este unghiul format între orizontala la nivelul observatorului şi linia privirii pentru obiectele situate sub nivelul orizontalei (ex. vederea panoramică de pe un deal sau munte, fig. 29);

Fig. 29. Distanţă scurtă (1), medie (2), lungă (3); Unghi de depresiune mic (1), mare (2 şi 3); Sursa: 1 şi 2 foto proprii, 3 - http://quran-m.com/container2.php?fun=artview&id=925

f. **unghiul de elevaţie**; modul de percepţie a unei imagini situată deasupra liniei privirii (imaginea unui munte de la baza lui);

g. **dimensiunea spaţiului invizibil**. Reprezintă gradul de invizibilitate pe linia privirii şi este direct proporţională cu înălţimea liniilor verticale; este influenţată de efectul de mascare indus de anumite obiecte şi de condiţiile meteorologice (ex. ceaţă – fig. 30). Aceleaşi lucruri se pot aminti, în sens contrar, în cazul **dimensiunii spaţiului vizibil**; este valorificată în amenajarea turistică şi teritorială, la fel ca şi unghiul de incidenţă (mascarea obiectivelor industriale, zonele de absorbţie vizuală sau zone tampon: centuri forestiere sau spaţii verzi);

h. **profunzimea peisajului**, sinonimă cu tridimensionalitatea peisajului (peisaje plate/peisaje profunde); valorificată în amenajarea turistică şi estetică a teritoriului; depinde de numărul planurilor perceptibile şi de condiţiile meteo-climatice (fig. 30).

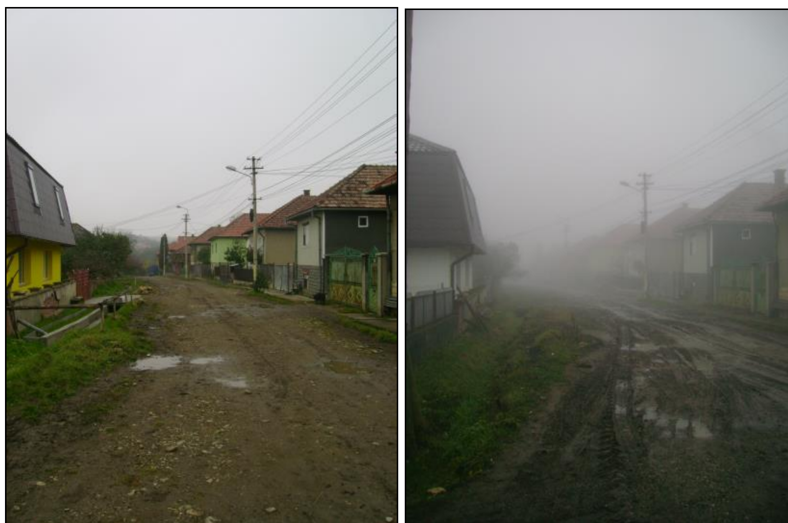

Fig. 30. Ceaţa şi profunzimea peisajului rural; Sursa: foto proprie

V. TAXONOMIA PEISAJULUI

Peisajul geografic este caracterizat de un grad mare de complexitate, diferenţiere în spaţiu şi timp şi o corelare strânsă a componentelor. El dispune de o ierarhizare realizată de natura şi intensitatea manifestării factorilor de structurare principali sau secundari (ierarhie taxonomică).

Descifrarea structurii peisajului, a dinamicii acestuia şi identificare unităţilor tipologice pleacă de la premisa că peisajul geografic este o entitate care trebuie analizată din următoarele perspective: dimensională; conceptuală; funcţională; tipologică; chorologică (spaţială; necesită clarificarea scărilor de abordare); dinamică.

Unităţi taxonomice:

1. Şcoala franceză: pune accentul în taxonomie pe componenta fizico-geografică a peisajului. Urmând taxonomia lui Bertrand (1968), care are la bază scara geomorfologică temporo-spaţială a lui Tricart şi Cailleux, peisagiştii, dar şi geografii în general, au adoptat o ierarhie comună, cu nivele superioare şi inferioare:

a. unităţile taxonomice superioare: **domeniul (planetar)** continental, oceanic-maritim, uneori înţeles ca **domeniul (geomorfologic) -** peisajul se individualizează după particularirăţile morfo-climatice; ex. domeniul carpatic, alpin, mediteranean, atlantic European – clar inferior spaţial ideilor iniţiale ale lui Tricart şi Cailleux; **zona** (asociază marile ansambluri climatice şi terestre; ex. peisajul zonei temperate); **regiunea** (implică omogenitatea teritorială a reliefului, vegetaţiei, climei, climatului etc; ex. regiunea transilvană, panonică);

b. unităţile taxonomice inferioare: geosistem; geofacies; geotop. Sunt delimitate pe criteriul omogenităţii elementelor de structurare a peisajului la nivele micro-scalare (ex. **geosistem de masiv muntos** compus din **geofaciesuri montane** cu vegetaţie de răşinoase, cu deplasări de grohotişuri etc, şi **geotopuri de versanţi adăpostiţi** etc).

2. Şcoala anglo-saxonă: unităţi taxonomice delimitate pe criteriul funcţionalităţii şi valorificării antropice.

Sistemul taxonomic a făcut din **peisaj o noţiune operaţională**. Acest sistem taxonomic permite delimitarea unităţilor

peisajului în mod flexibil şi facilitează analiza, evaluarea şi valorificarea lui.

Ideea de bază este că există o corespondenţă între conţinutul peisajului şi fizionomia lui. Într-o unitate de peisaj, fiziografia este cel mai bun integrator al factorilor de structurare. Taxonomia lui Christian şi Stewart (1953): unităţi elementare de peisaj (land units) şi sistemul peisagistic (land system)[14].

a. Unitatea elementară de peisaj (UEP): definită pe baza omogenităţii fizionomice; bazată pe un suport geomorfologic peste care se suprapune un anumit tip de înveliş, fie că este antropic sau natural; ex. versant împădurit cu *Pinus sp.*, cu scop antierozional, pe o frunte abruptă de cuestă.

b. Sistemul peisagistic (SP): un areal în cadrul căruia unităţi elementare de peisaj se repetă, se succed logic; ex. peisaj rural tradiţional aparţinând aceluiaşi spaţiu etnografic, cum ar fi satele maramureşene sau din Ţara Moţilor.

3. Şcoala românească (Mac, 1991): sistem taxonomic compus din: peisaj (aproximativ regiune în şcoala franceză); geocomplex (aproximativ geosistem); geofacies (idem şcoala franceză); geotop (idem şcoala franceză).

VI. STRUCTURA, DINAMICA ŞI STAREA PEISAJULUI

1. Structura peisajului geografic. Peisajul este reflectarea teritorială a învelişului geografic.

Structura clasică a peisajului geografic (Bertrand, 1968; Tudoran, 1983) are în componenţă trei categorii de elemente:

a. **Potenţialul ecologic**: este rezultatul combinărilor dintre relief (procese geomorfologice), climă (temperatură, precipitaţii, umiditate) şi hidrografie (distribuţia în timp şi spaţiu, chimismul apei). Geologia şi relieful pot asigura o stabilitate pe termen lung a peisajului, exprimând fizionomia proprie a acestuia. Potenţialul ecologic susţine exploatarea biologică şi exploatarea antropică.

[14] Cf. L. Drăguţ, 2000.

b. **Exploatarea biologică**: este constituită din asociaţiile biogeografice şi solurile aferente; este influenţată de potenţialul ecologic (relaţii de echilibru = stare de climax; relaţii de dezechilibru = stare de subclimax).

c. **Activitatea antropică**: cea mai nouă şi mai agresivă formă de modificare a peisajului (peisajul urban, peisajul industrial); omul participă şi la îmbogăţirea structurii peisajului.

2. Evoluţia peisajului. Elementele care participă la evoluţia istorică a peisajului şi contribuie la elaborarea prognozei geografice asupra lui sunt:

a. **Elemente relicte**: sunt păstrate de la alte stări geografice sau geologice (faze precedente de evoluţie a peisajului); pot fi materiale sau de memorie (informaţionale); servesc ca mijloace de investigaţii a proceselor actuale (ex. uedurile/văi uscate din Sahara, soluri relicte/îngropate, platouri montane, resturi culturale/arheologice).

b. **Elementele actuale**: rezultate din condiţiile prezente ale componentelor peisajului; sunt cel mai bine exprimate în fizionomia curentă a peisajului; dau note de valoare pozitive sau negative peisajului (ex. autostrada, culturi agricole, zone rezidenţiale noi).

c. **Elementele progresive**: sunt generate în peisajul actual şi se intensifică mereu (ex. depuneri de cruste saline la marginea unor lacuri sărate – L. Aral; deşertificarea stepelor).

Dezvoltarea peisajului presupune îmbogăţirea cu noi caractere, redimensionarea teritorială a componentelor şi complicarea structurii lui. Diversitatea peisajului este în strânsă relaţie cu dezvoltarea şi dinamica acestuia. Elementele peisajului sunt compozite şi se grupează în diferite configuraţii (ordonare pe verticală şi orizontală) şi forme de integrare.

Exemple de configuraţii: zonar-concentrice; polare; bipolare; multipolare; în reţea etc.

Exemple de integrare: genetică; prin dependenţă; prin alegere; întâmplătoare.

3. Dinamica peisajului rezultă din relaţiile şi corelaţiile stabilite între componentele peisajului, fie că ne referim la subsistemul producător, fie la cel vizibil. Dinamica poate fi una extrem de

perceptibilă sau una subtilă. Părerea general acceptată este că există nişte tipuri dinamice înscrise pe un ecart temporal. Acestea sunt:

a. dinamica diurnă, care resimte variaţia luminii şi o transmite organismelor. Influenţează procesele fiziologice ale vegetaţiei şi bioritmul animal şi uman;

b. dinamica sezonieră, deosebit de evidentă la latitudini temperate; fizionomia vegetaţiei şi caracteristicile spaţiului geografic sunt afectate (stratul de zăpadă; practic, acelaşi peisaj de pădure se prezintă ca patru peisaje distincte, ordonate de schimbările sezoniere). Activarea sau reactivarea proceselor geomorfologice sau pedologice – alunecări de teren, creeping, ravenări sau torenţi – sunt datorate dinamicii sezoniere;

c. dinamica seculară; atât procesele antropice, cât şi cele geomorfologice se supun acestui tip de dinamică: defrişări, schimbări fizionomice urbane, infrastructura de transport şi, respectiv, eroziunea fluvială, bad-lands, alunecări de teren;

d. dinamica milenară dictată de modificări la nivelul factorilor principali de structurare, geologie/relief şi climă: falieri, glaciaţiuni, erupţii vulcanice, retragerea pădurii, înaintarea deşertului.

4. Starea peisajului

Funcţional, G. Bertrand (1968) identifică sisteme în biostazie sau rhexistazie, la care se poate adăuga o a treia categorie, cea a sistemelor în parastazie (P. Tudoran, 1976, 1983).

Starea (de echilibru) a unui sistem este strâns legată de dinamica acestuia. De aceea, G. Bertand aprecia starea de echilibru a unui sistem după aşa numita *clasificare dinamică a sistemelor*. Conform acesteia, sistemele (peisajele) se pot afla în biostazie sau rhexistazie (echilibru/dezechilibru parţial sau total), în funcţie de stabilitatea subansamblurilor structurale: potenţialul (suportul) ecologic, exploatarea biologică, activitatea antropică. P. Tudoran a introdus o a treia categorie, aceea a peisajelor în parastazie. Inspiraţia celor doi pare a avea la bază "*ideea* sau *teoria bio-rhexistaziei a lui Erhart*"[15].

[15] Citaţi de N. Baciu, 2006

a. sisteme în biostazie: peisaje cu grad mare de stabilitate a suportului ecologic (procese geomorfologice slabe); evoluţia sistemului se produce predilect la nivelul biochimic[16]. Există 5 tipuri de sisteme în biostazie:

1. sisteme climaxice (*climax* – şcoala vestică, *stex* – şcoala rusă), în stare de schilibru, bine conservate, cuvertură vegetală stabilă (ex. Făgetele din arealul protejat Făget-Sf. Ion, Cluj; Amazonia centrală; ariile protejate, în general). Nu se compromite echilibrul între suportul ecologic şi exploatarea biologică prin diferite intervenţii antropice superficiale sau fenomene naturale.

2. sisteme paraclimaxice. Vinovate sunt intervenţiile antropice negative, istorice, însă demult stopate. Acestea au modificat parţial suportul ecologic sau exploatarea biologică, dar noile sisteme s-au adaptat şi au găsit un nou echilibru diferit de cel anterior. Exemple: defrişările din partea superioară a etajului forestier în Apuseni, care au provocat înlocuirea vegetaţiei preexistente cu pajişti (fig. 31), care se găsesc într-un nou echilibru cu potenţialul ecologic[17].

Fig. 31. Beliş. Vegetaţie forestieră înlocuită cu pajişti; Sursa: foto proprie

3. sisteme degradate cu dinamică progresivă: areale afectate antropic, dar, odată stopată acţiunea negativă se înregistrează o revenire la starea iniţială. Exemplu: defrişările din zonele colinare transilvane pentru terenuri agricole; abandonarea agricolă permite reinstalarea unei vegetaţii forestiere secundare, în special prin plante *pionier*, cum ar fi mesteacănul (*Betula pendula*).

---

[16] L. Drăguţ, 2000, P. Tudoran, 1983
[17] L. Drăguţ, 2000, N. Baciu, 2006

4. sisteme degradate, cu dinamică regresivă, corespund zonelor agricole de câmpie şi colinare, unde vegetaţia naturală a fost dizlocuită de plante de cultură. Totuşi, nu s-au înregistrat pierderi la nivelul suportului ecologic. Exemple: arealele de câmpie, devenite mari grânare ale Lumii, cu vegetaţia stepică dispărută.

5. sisteme în biostazie embrionară (N. Baciu, 2006): acolo unde intervenţia antropică a introdus elemente noi (vegetaţia forestieră pe relieful de cuestă), iar dinamica şi stabilitatea peisajului respectiv se derulează în condiţii noi naturale (există un evident echilibru între potenţialul ecologic şi exploatarea biologică, pe un areal nou, stabilit de om). Exemple: plantaţiile antierozive de *Pinus nigra*, salcâm, pe versanţii abrupţi din zonele deluroase; parcurile din spaţiile urbane; **Acest tip se raportează la acele areale care după schimbări şi dezechilibre suferite pe cale antropică sau chiar climatică, ajung la o stare nouă de echilibru, la un moment zero al raporturilor între potenţialul ecologic şi exploatarea biologică, în care intervenţia antropică ulterioară este confundată cu exploatarea produsului biologic** (N. Baciu, 2006).

b. sisteme în rhexistazie; procesele geomorfologice, care modifică potenţialul ecologic şi influenţează exploatarea biologică, sunt cele care dictează dinamica sistemelor:

1. rhexistazie propriu-zisă: peisaje afectate de procese de eroziune, ce au provocat distrugerea vegetaţiei preexistente şi a suportului pedologic (exploatarea biologică), şi au creat noi fome de relief, cum ar fi *Badlands*-urile sau alunecările masive de teren de tip glimee (fig. 32). De obicei, aceste procese se suprapun peste geosisteme caracterizate prin fragilitate, fie că au un substrat friabil (argile, gresii slab cimentate), fie că se găsesc în areale climatice severe.

Fig. 32. *Hope Slide,* British Columbia, cea mai mare alunecare de teren din Canada, apărută în 1965. Cauze: falii geologice profunde, 2 cutremure, modificări ale acviferului. Sursa: http://en.wikipedia.org/wiki/Hope_Slide

2. rhexistazie limitată: procese de eroziune cu intensitate mai redusă; sunt afectate suportul ecologic şi exploatarea biologică, dar nu se creează noi forme de relief. Rezultă peisaje cu fizionomia mozaicată, datorită discontinuităţii covorului vegetal (fig. 33).

Fig. 33. Nigeria de nord, proprietăţi îngrădite (păstori şi cultivatori); Sursa: *GoogleEarth;* N. Baciu, 2013

c. sisteme în parastazie: descriu (dez)echilibrul dintre acţiunea antropică şi suportul ecologic. Spre deosebire de celelalte două tipuri de stări de echilibru, sistemele parastazice subliniază

ireversibilitatea componentelor naturale. Sistemele urbane supraartificializate nu permit revenirea la stările iniţiale, probabil nici după încetarea raporturilor sistemice actuale. De exemplu, unele sisteme urbane sau infrastructurale antice au supravieţuit în timp până azi, chiar dacă raporturile sistemice anterioare au încetat – arhitectura greacă, romană, drumurile şi viaductele romane.

Model de analiză a peisajului Câmpiei Transilvaniei - geosisteme (sau sisteme peisagistice) şi geofaciesuri (sau unităţi elementare de peisaj) în echilibru sau dezechilibru. Metoda cartografică este metoda de analiză de bază (vezi harta de la pag. 50, 51).

A. Geosistemul pădurilor de foioase (nemorale) şi al vegetaţiei asociate

a. Geofaciesuri în biostazie

1. Geofaciesul pădurilor de *Quercus petraea* şi *Carpinus betulus* în amestec cu *Fagus silvatica* (asociaţia *Carpino-Fagetum*) – numerotat cu **G1 în legenda Hărţii geofaciesurilor (pag. 50, 51).**

Gorunul (*Q. petraea*) carpenul (*Carpinus betulus*) şi fagul (*Fagus silvatica*) alcătuiesc areale compacte, dar reduse ca extensiune în extremitatea nordică. Solurile ce însoţesc acest geofacies sunt luvosoluri (soluri brune luvice), preluvosoluri (brune argiloiluviale, inclusiv erodate), de asemenea, eutricambosoluri (brune eu-mezobazice).

2. Geofaciesul pădurilor de *Quercus petraea* şi *Carpinus betulus* – **G2**

Este cel mai reprezentativ geofacies forestier, extins în special în nord, partea central – nordică, mai puţin în nord-vest (bazinul Fizeşului). Ocupă culmile interfluviale, reversurile de cuestă şi în partea estică şi nordică. Solurile asociate sunt reprezentate de luvosoluri tipice, stagnice şi erodate, preluvosoluri în partea centrală şi faeoziomuri clinogleice în obârşiile de vale.

3. Geofaciesul pădurilor de *Quercus petraea* şi *Q. Cerris* - **G3**.

Acestea înlocuiesc pădurile de gorun şi carpen din sectorul NV, în special în bazinul Fizeşului. Luvosolurile şi, într-o măsură mai mare decât la celelalte geofaciesuri, preluvosolurile tipice sunt solurile pe care se dezvoltă aceste păduri.

4. Geofaciesul pădurilor poienite (sau deschise) de *Quercus pubescens* (asociaţia *Corno-Quercetum pubescentis*) – **G4.**

Versanţii însoriţi din arealele nord-vestice şi nord-estice permit dezvoltarea speciilor termofile de stejar.

5. Geofaciesul arbustiv – **G5.**

Însoţeşte geofaciesurile de pădure şi formează o bordură la liziera pădurilor sau la poalele versanţilor cu expoziţie nordică – nord estică. Stratul arbustiv este reprezentat de alun (*Corylus avellana*), păducel (*Crataegus monogyna*), porumbar (*Prunus spinosa*), lemn câinesc (*Ligustrum vulgare*), sânger (*Cornus sanguinea*), corn (*Cornus mas*), măceş (*Rosa canina*), soc (*Sambucus nigra*).

b. Geofaciesuri în rhexistazie

6. Geofaciesul pădurilor de *Quercus petraea, Q. robur* şi *Carpinus betulus* – **G6**.

Acest geofacies are o răspândire areală restrânsă în cadrul geosistemelor forestiere din sectorul nordic (coamele de deal şi reversurile de cuestă) şi areale compacte în SE. Speciile predominante sunt stejarul (*Quercus robur*), gorunul (*Q. petraea*), stejarul pedunculat (*Q. pedunculatus*) şi carpenul (*Carpinus betulus*).

7. Geofaciesul pădurilor de amestec – **G7.**

Geofacies modest reprezentat, care include elementele arboricole ale plantaţiilor de conifere (*Pinus nigra* şi *P. silvestris*) executate pe frunţile de cuestă în anii ’60 şi resturi ale stejăretelor şi cărpinetelor din treimea superioară a versanţilor.

8. Geofaciesul pădurilor-palimpsest din sud – **G8.**

Pădurile de stejar din partea sudică alcătuiesc un brâu forestier *palimpsest* pe coamele de deal şi treimea superioară a reversurilor de cuestă. Acest *ansamblu forestier* fragmentat este unul dintre argumentele cercetătorilor care susţin defrişările “istorice” din arealul sudic al Câmpiei Transilvaniei, coroborate cu procesul mult disputat al cernoziomizării solurilor.

9. Geofaciesul culiselor antierozionale – **G9**.

Anii ’60 au reprezentat atât o perioadă a intervenţiei antierozionale, cât şi o perioadă a impunerii antropice a unor geofaciesuri alohtone. Culisele antierozionale create pe versanţii însoriţi (frunţi de cuestă), pe fânaţe şi păşuni, atât în zone unde există terasări, dar mai ales acolo unde acestea lipsesc şi unde pericolul

declanşării proceselor de versant este real (Csürös, Resmeriţă, 1968), au disturbat considerabil (uneori iremediabil) ecosistemele – au fost îndepărtate cenoze dominate de stipete, au fost remodelaţi versanţii cu toate consecinţele asupra faunei terane şi subterane.

Speciile arbustive prezente sunt în principal: alunul (*Corylus avellana*), lemnul câinesc (*Ligustrum vulgarae*), sângerul (*Cornus sanguinea*), vişinul pitic (*Prunus chamaecerasus*), iar solurile în special erodosoluri.

B. Geosistemul pajiştilor secundare

a. Geofaciesuri în rhexistazie

10. Geofaciesul pajiştilor de pe versanţii însoriţi din Câmpia Mureşană, cu pajişti secundare parţial degradate prin suprapăşunat – **G10**.

11. Geofaciesul versanţilor însoriţi din Câmpia Mureşană cu pajişti puternic degradate – **G11.**

Indicatori de puternică degradare, cum ar fi asociaţia *Thymus sp. – Salvia sp.* apar pe versanţii erodaţi excesiv, în această asociaţie încadrându-se într-o proporţie semnificativă dicotiledonatele: ruscuţa (*Adonis vernalis*), cinci degete (*Potentilla arenaria)*, alături de cimbrişor (*Thymus glabrescens*) şi jaleş (*Salvia nutans).*

12. Geofaciesul pajiştilor reversurilor de cuestă din Câmpia Mureşană – **G12.** Mezofitele domină versanţii umbriţi şi compensează scăderea suprafeţelor forestiere, cu asociaţiile cele mai răspândite: asociaţia de fâşcă şi măzăriche (*Festuca sulcata – Vicia cracca*), formată atât din xerofile (fâşcă - *Festuca sulcata,* cimbrişor - *Thymus glabrescens*, rogoz pitic - *Carex humilis*) şi graminee, cât şi din leguminoase mezofile (păiuşul de livezi - *Festuca pratensis,* iarba câmpului - *Agrostis tenuis,* firuţa - *Poa pratensis,* măzăriche - *Vicia cracca,* trifoi - *Trifolium pratense*. Geofaciesul se suprapune peste soluri cu fertilitate ridicată, cum ar fi cernoziomurile cambice, luvice, sau faeoziomurile argice.

13. Geofaciesul pajiştilor reversurilor de cuestă din Câmpia Someşană. – **G13.**

Înglobează asociaţii cu evident caracter mezofil, conţinând şi specii relicte de pădure, ceea ce indică defrişări: *Danthonia calycina – Agrostis canina*, cu specii de firuţă de apă (*Poa trivialis*), rogozuri (*Carex distans, C. gracilis*), iarba câmpului (*Agrostis alba*).

14. Geofaciesul vegetaţiei de pseudoluncă – **G14**

Este un geofacies instabil, pretabil rotaţiei culturilor şi expus viiturilor. Gleiosolurile şi aluvosolurile suportă specii de salcie comună şi albă, în asociaţia *Salicetum albae – fragilis, Agrostis phragmites*, în văi slab drenate şi *Poa pratense, Dactylis glomerata*.

C. Geosistemul ariilor protejate

a. Geofaciesuri în biostazie

15. Geofaciesul rezervaţiilor naturale protejate (**G15**) în patrimoniu naţional. Regimul de rezervaţie în patrimoniu naţional oferă posibilitatea conservării unui echilibru superior între potenţialul ecologic şi exploatarea biologică.

În această categorie se include Cuesta (Coasta) Hădărenilor (*Dealul cu fluturi*), situată în extremitatea sud-vestică, rezervaţie în administrarea Societăţii Lepidopterologice Române, care conservă o specie de fluturi – *Filatima transsilvanella* – pe lângă specii de plante xerice: *Salvia transsilvanica,* colilii - *Stipa lessingiana* şi *S. pulcherrima* (W. Schreiber et al. - 2003).

D. Geosistemul plantaţiilor

Creează "iluzia împăduririlor" de factură statistică prin compararea suprafeţelor ocupate cu păduri de la 1897 - 9.5% şi în 2003 - 11.9%, deoarece diferenţa se regăseşte în suprafaţa plantaţiilor instalate la mijlocul sec. XX.

a. Geofaciesuri în biostazie embrionară

17. Geofaciesul plantaţiilor de *Pinus nigra* – **G17.**

Motivaţia plantărilor de pin (1433 ha) din anii '60 este complexă, atât antierozională - fixarea versanţilor ocupaţi predilect de erodosoluri şi expuşi dinamicii de versant datorită suprapăşunatului, cât şi economică – prin stabilizarea versanţilor se protejau terenurile arabile din pseudolunci, proaspăt "câştigate" în detrimentul ecosistemelor ripariene.

b. Geofaciesuri în rhexistazie

18. Geofaciesul plantaţiilor cu *Robinia pseudacacia* –**G18.**

Datează în special din perioada interbelică, atunci când se prefera salcâmul ca şi specie antierozională. Plantaţiile au fost realizate în special pe versanţi cu o înclinare puternică şi nu au dat rezultatele scontate.

E. Geosisteme agricole

a. Geofaciesuri în biostazie embrionară

19. Geofaciesul culturilor agricole cerealiere **(G19)** de pe reversurile de cuestă. Fie că este vorba despre partea nordică sau partea centrală a Câmpiei, corespunzătoare arealelor cu păduri defrişate în timpuri istorice, instalarea culturilor agricole pe reversurile de cuestă a introdus un nou echilibru, chiar dacă în acest caz factorul determinant, de *arbitraj ecologic* a fost omul.

20. Geofaciesul pomicol nordic – **G20**

Arealul pomicol Cireşoaia-Nireş, cu o extensiune şi spre sud, reprezintă un exemplu fericit de valorificare eficientă a terenului, mult timp după schimbări induse exploatării biologice. Livezile de cireş şi măr asociat cu prunul, dau distincţie peisagistică părţii nordice a Câmpiei Transilvaniei. Chiar dacă solurile nu se remarcă prin fertilitate (luvosoluri, adesea stagnice şi preluvosoluri tipice şi stagnice), s-a instalat un echilibru clar între componentele geoecologice.

b. Geofaciesuri în rhexistazie

21. Geofaciesul culturilor cerealiere din pseudolunci – **G21.**

Geofacies dominant în sectoarele de (pseudo)luncă, urmare a procesului de transformare a zonelor de luncă în terenuri arabile din anii ’60, moment când s-a introdus un nou dezechilibru sistemic.

22. Geofaciesul culturilor de plante tehnice – **G22.**

Terenurile cultivate cu tutun dau specificitate Câmpiei Mureşene, creând şi un element propriu peisagistic; aceste terenuri sunt în alternanţă cu cele cultivate cu floarea-soarelui şi se găsesc în special în zonele de pseudolunci, pe gleiosoluri sau aluviosoluri.

23. Geofaciesul ex-lacustru – **G23.**

Dispariţia naturală sau provocată a lacurilor de pe valea Comlodului în secolul XIX sau anterior pe valea Gădălinului, a avut consecinţe serioase ecologice, urmând o succesiune în timp a geofaciesurilor pajiştilor ripariene şi, în anii ’60, predilect a

geofaciesurilor culturilor cerealiere. Dispariţia ecosistemelor lacustre, de mlaştină, şi ulterior ripariene a creat dezechilibre ireversibile în arealele pseudoluncilor. În prezent, se poate vorbi de existenţa a două subsisteme, încă supuse intervenţiilor antropice: subsistemul pajiştilor de luncă şi cel al culturilor cerealiere.

24. Geofaciesul agroteraselor – **G24**.

Rezultantă a practicilor agricole sau cu scop antierozional, agroterasele se înscriu în categoria *terenurilor abandonate*, sau derivate de la scopul iniţial, de *factură complexă*, însumând folosinţe diverse, viticole sau pomi-viticole.

25. Geofaciesul pomi-viticol de pe frunţile de cuestă din sectorul Teaca – Viile Tecii – Lechinţa – **G25**.

Reprezintă un exemplu clasic de geofacies în abandon sau imposibilitate de valorificare eficientă, probleme corelate şi cu practici agricole improprii acestor terenuri – păşunatul bovin sau ovin.

26. Geofaciesul pomicol de pe reversurile de cuestă din arealul Lechinţa – Teaca – **G26**.

Terasările largi şi panta redusă sunt elemente ce disting acest geofacies de precendentul, însă practicile animaliere sunt similare şi creează aceleaşi dezechilibre la nivelul suportului ecologic şi al exploatării biologice.

27. Geofaciesul terasărilor viticole din Câmpia Mureşană – **G27.**

Este un exemplu elocvent de geofacies în rhexistazie accentuată şi un exemplu de intervenţie umană neancorată în realitatea socio-economică. În afară de sectorul Lechinţa-Teaca, unde viţa de vie era o ocupaţie tradiţională asociată populaţiei săseşti, în Câmpia Transilvaniei viticultura nu a depăşit practica agriculturii gospodăreşti.

F. Geosistemul lacustru

a. Geofaciesuri în rhexistazie

28. Geofaciesul lacurilor funcţionale – **G28.**

Geofacies puternic antropizat, această categorie se regăseşte în cadrul bazinelor râurilor mai mari ale Câmpiei şi corespunde unităţilor lacustre folosite pentru pescuit (de agrement sau economic, de interes local). Reprezintă un exemplu de arbitraj sistemic pe care îl desfăşoară omul, prin întreţinerea lacurilor şi evitarea procesului de eutrofizare şi colmatare, cvasiprezent în condiţiile actuale (climatice, dar şi dictate antropic de utilizarea terenurilor).

Întreţinerea antropică şi populările piscicole determină caracterul de geofacies dezechilibrat, rhexistazic.

29. Geofaciesul lacurilor în curs de colmatare şi eutrofizare – **G29.**

Lacurile colmatate şi eutrofizate apar în două situaţii distincte, fie ca şi componente ale sistemelor lacustre în cascadă (Fărăgău, Păingeni, Sucutard), fie în cazul lacurilor izolate din sectoarele superioare ale râurilor (Manic, Suatu).

30. Geofaciesul lacurilor sărate **(G30)**. Lacurile sărate (arealul Cojocna) au intrat în circuitul turistic de interes local şi au suferit schimbări majore la nivel ecosistemic şi o antropizare accentuată. Speciile halofile din clasa *Puccinellio-Salicornietea,* deşi beneficiază de un sistem eficace de răspândire au fost inhibate în dezvoltarea areală de prezenţa constantă şi agresivă a omului. Solurile asociate acestui geofacies sunt cele clasa salsodisolurilor (solonceacuri).

31. Geofaciesul lacurilor de alunecare **(G31)**. Lacurile Pogăceaua, Archiud şi Dătăşeni sunt singurele lacuri de alunecare din regiune. Suprafaţa variabilă în timp şi tributară fluctuaţiilor pluviometrice încadrează aceste lacuri unui geofacies instabil şi cu o fragilitate accentuată.

G. Geosistemul habitatelor umane

a. Geofaciesuri în biostazie embrionară

32. Geofaciesul hodăilor dezafectate natural – **G32**.

Procesul de roire datorat legilor împroprietăririlor din secolul XIX şi începutul secolului XX a corespuns unei necesităţi de moment, fluctuaţiile ulterioare de natură politică, economică şi socială declanşând o dinamică demografică centrifugă la nivelul întregii Câmpii, care a dus la procesul invers, al dezafectării hodăilor. Sate cu zero locuitori nu sunt exemple izolate pentru Câmpia Transilvaniei: Andici (comuna Ceanu Mare), După Deal (Cuci), Şandru (Papiu Ilarian), Fântâna Babii (Pogăceaua), iar acest fapt reprezintă începutul instalării unei noi stări de echilibru suprapuse potenţialului ecologic care va putea susţine în scurt timp o exploatare biologică asemănătoare sau de factură total nouă comparativ cu situaţia preexistentă apariţiei acestor sisteme rurale, dovedite neviabile.

b. Geofaciesuri în parastazie

33. Geofaciesul habitatelor urbane – **G33.**

Acestui geofacies îi este încadrat oraşul Sărmaşu (începând cu septembrie 2003), localitate care a jucat un important rol de centru de comandă local şi în perioada anterioară, fără a mai aminti de statutul său interbelic, de centru de plasă, iar apoi de centru raional.

34. Geofaciesul habitatelor rurale viabile – **G34.**

Pentru a clasifica aceste tipuri de habitate rurale am luat în discuţie următorii parametri: -statutul de centru de comună/nod de comunicaţii/pretabilitate la dezvoltare turistică;
-populaţie superioară numeric celorlalte sate componente ale comunei;
-situarea pe axe de comunicaţie de factura DN sau DJ;
-scăderea populaţiei cu mai puţin de 30% pe intervalul 1966-2002;

Evident că stabilirea unor parametri echilibraţi în condiţiile actuale de dezvoltare a Câmpiei este greu de realizat; de exemplu, atingerea acestor patru variabile nu este posibilă tuturor centrelor de comună, cum de altfel, situarea pe axe de comunicaţie poate fi un factor de canalizare energetică centripetă pentru unele sate sau, dimpotrivă, centrifugă.

35. Geofaciesul habitatelor rurale critice – **G35.**

Scăderea populaţiei satelor prin export demografic este un indicator al situaţiei de "izolare centrală" în care se găseşte Câmpia Transilvaniei. Ariile urbane marginale au exercitat o presiune continuă asupra locuitorilor acestei regiuni.

Habitatele rurale care se înscriu în acest tip de geofacies sunt în majoritatea cazurilor asociate cu satele de obârşie de vale, satele de pe văile secundare, hodăile din Câmpia Mureşană, satele liniare izolate de la limita luncii Mureşului cu cuesta acestuia (versantul de eroziune).

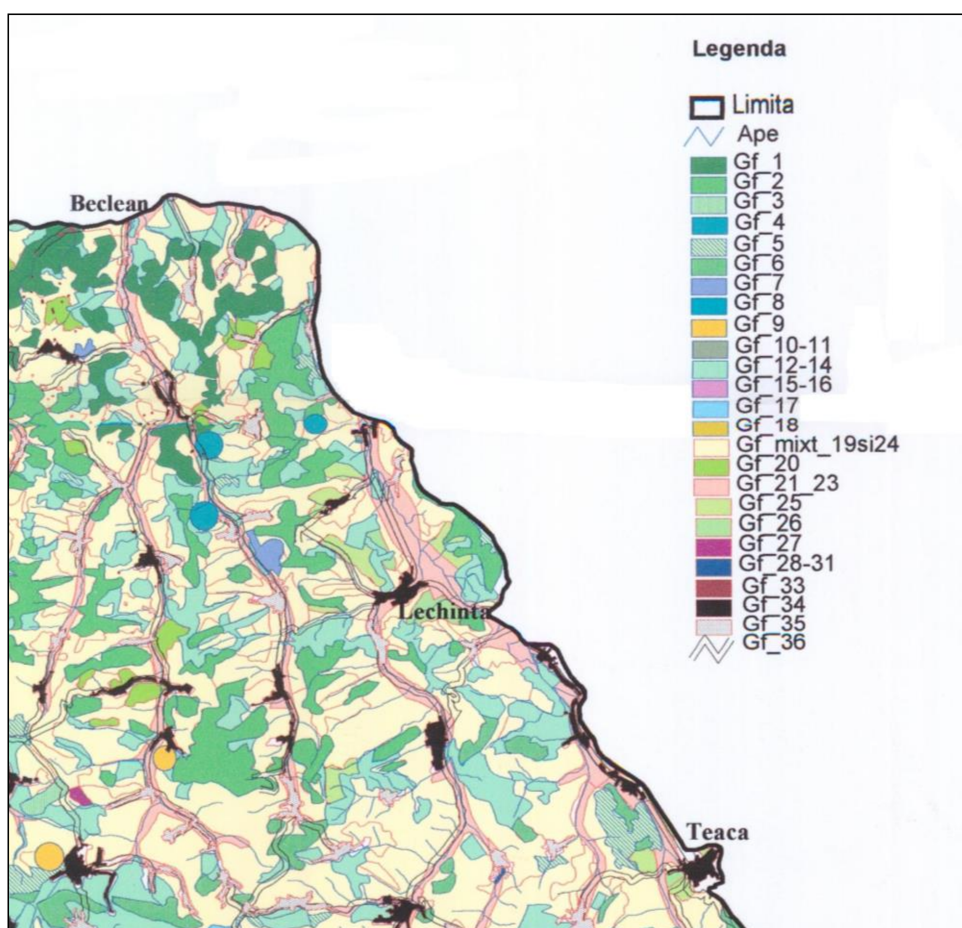
36. Geofaciesul axelor de comunicaţie – **G36.**

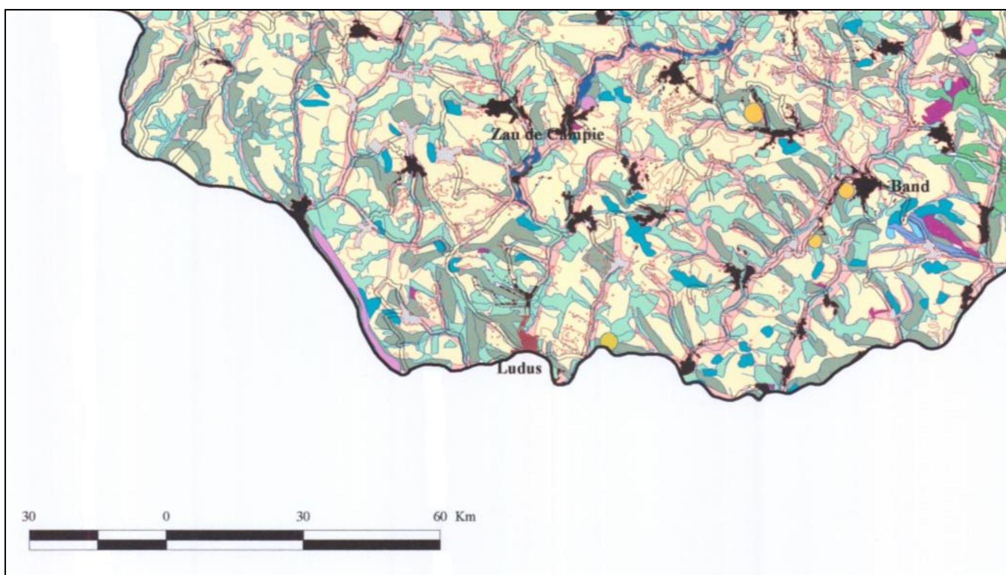
Au un mare impact asupra potenţialului ecologic, cu urmări directe în dezvoltarea habitatelor umane. Se desfăşoară pe patru axe (energetice) de mare importanţă, pe care se grefează şi sistemul de aşezări: - reţeaua centrală vest-est, axată pe calea rutieră Apahida-Reghin, cu posibilitatea de a deveni coloana vertebrală a acestei regiuni şi a deschide o concurenţă pozitivă între două virtuale centre de polarizare zonale, Sărmaşu şi Mociu;

- reţeaua nord-sud, axată pe calea ferată Chiraleş-Luduş, cu rol de transfer energetic secundar, dar dublată sectorial de drumuri judeţene;

- reţeaua marginală inelară, axată pe văile principale, cu suprapunerea căilor ferate şi rutiere, cu rol de canalizare centrifugă materială şi umană;

- traseul fostei căi ferate înguste Cristeşti-Lechinţa, cu o dublare rutieră, şi o axă ce se poate transforma într-una de mare importanţă turistică, Gherla – Cămăraşu, pe Valea Fizeşului, intens exploatată piscicol.

Harta geofaciesurilor Câmpiei Transilvaniei – secvenţe;
după N. Baciu, 2006.

VII. TIPOLOGIA PEISAJULUI GEOGRAFIC

Se bazează pe identificarea tipului de peisaj (tip = o idealizare a realităţii care funcţionează ca un cadru de referinţă).

Tipurile nu se subordonează unul altuia (ex. peisaj urban – peisaj rural, ca tipuri distincte). Ele sunt legate doar prin relaţii teritoriale. O regiune poate avea mai multe peisaje (ex. Dobrogea cu peisaj agricol, deltaic, litoral etc). Regiunea nu este sinonimă cu peisajul; pe scara ierarhică, însă, putem întâlni peisaje sinonime cu clasa taxonomică: *geosistem (sistem peisagistic), geofacies (unităţi elementare de peisaj) = peisaj*

În peisajul geografic, baza tipologiei o reprezintă caracterul specific al peisajului. În tipologie contează criteriile de delimitare a tipurilor de peisaje (criterii geomorfologice, sistemice, orografice) şi factorii determinanţi (peisaje naturale, peisaje antropice).

Factorii care dau specificitate şi identitate peisajului diferă teritorial şi se asociază indefinit. În unele situaţii, factorul determinant

este cel geomorfologic (peisajul dunelor de nisip, peisajul crestelor înalte alpine, peisaj periglaciar, peisaj glaciar), biogeografic (peisajul de taiga, peisajul pădurilor de foioase, peisajul de stepă), hidrografic (peisajul litoral, lacustru), uman (peisajele antropizate, culturalizate). Asocierea factorilor de specificitate creează peisaje complexe (peisajul deltaic, peisajul urban).

În tipologia naturală a peisajelor, relieful (morfologia) joacă rol de factor catalizator, ceea ce a condus la identificarea unor tipuri de peisaje delimitate pe criteriul morfometric şi morfografic (peisajul de munte, de deal, de câmpie).

Intervenţia omului în peisajele naturale este o acţiune cronicizată (defrişări în dealurile transilvane de acum 200, 300 de ani; defrişări în Africa centrală, ecuatorială de acum 100 de ani; transformarea Deltei Nilului – 2000 ani). Uneori, intervenţia umană este minoră, iar influenţa în peisaj este nesemnificativă (peisajele deşertice, peisajele antarctice). Alteori intervenţia umană este agresivă şi determină dezechilibre – rhexistazii, sau chiar parastazii – pe termen lung (peisajul forestier afectat de defrişări masive, peisaje urbane, peisaje tehnogene sau industriale).

Peisajele umanizate, culturalizate (de exemplu peisajele urbane, agricole, religioase) reflectă intervenţia dirijată a omului în structurile naturale.

Tipologia clasică:

1. Peisajele naturale – elementele componente sunt în biostazie evidentă, impactul antropic minimal. A se vedea subcapitolul starea peisajelor;

2. Peisajele antropice;

3. Peisajele antropizate (**2. şi 3.** sunt aparent similare).

2. Peisajele antropice se referă la acele structuri spaţial-vizuale total transformate de om, în care se regăsesc cu predilecţie factori de structurare artificiali. Spre exemplu, peisaje urbane (definite de densitatea şi tipul clădirilor, diminuarea spaţiului verde, prezenţa activă a omului), peisaje rurale vechi (definite de o fizionomie distinctă, tipul de activităţi agricole), peisaje infrastructurale, peisaje industriale, peisaje tehnogene.

3. Peisajele antropizate sunt parţial transformate de om sau sunt structuri spaţiale modificate de om cu elemente naturale. Exemple: peisaje agricole (diferenţiate după modul de utilizare a terenurilor şi tipul plantelor de cultură: peisaj de orezărie, viticol, pomicol); peisaje litorale în circuit turistic, peisaje rurale izolate, parcuri sau grădini în peisajele urbane.

Tipologia regională. Există şi o **tipologie regională a peisajelor geografice** care ţine cont de zonalitatea şi etajarea componentelor şi care ia în considerare următoarele tipuri: peisajele litorale, peisajele câmpiilor şi platourilor din zonele reci, peisajele câmpiilor şi platourilor din zonele temperate, peisajul glacisurilor şi terenurilor joase intertropicale, peisajul montan.

Subdivizarea lor se realizează în funcţie de nuanţarea morfologică, climatică şi biogeografică etc:

1. peisajul litoral înalt sau jos, pietros, nisipos, mâlos;

2. peisajul spaţiilor deschise din arealele boreale: peisajul deschis al ecosistemelor polare, subpolare, peisajul forestier de conifere boreale, siberiene sau canadiene;

3. peisajul spaţiilor deschise din zonele temperate: peisajul temperat oceanic de pajişti, peisajul nemoral, peisajul costier mediteranean, peisajul latitudinior medii oriental-asiatice;

4. peisajul spaţiilor deschise intertropicale: peisajul deşerturilor tropicale, peisajul de savană;

5. peisajul montan: al munţilor înalţi (alpin), mijlocii şi joşi din diverse regiuni, având în vedere că peisajele montane sunt azonale, deci nu respectă zonele de căldură, ci etajarea climatică.

În funcţie de interesele ştiinţifice şi socio-politice, tipologia peisagistică poate adopta forme noi, sau poate răspunde unor provocări noi. **Convenţia Europeană a Peisajului** de la Florenţa, 2000, propune o clasificare multicriterială a peisajului, care nu introduce o ierarhizare după importanţa sau valoarea peisajului:

Criterii	**Mari categorii de peisaj**			
Impărţirea suprafeţei terestre în categorii de peisaj		**S. terestre**	**Ape interioare**	**Arii marine (litorale sau insulare)**
Valoarea patrimonială şi starea de conservare sau amenajare		**Peisaje deosebite**	**Peisaje obişnuite**	**Peisaje degradate**
Peisaje după interferenţa natural/cultural	**Areale naturale**	**Areale rurale**	**Areale urbane**	**Areale suburbane**

Tipologia mediatică, sau, pe larg, **peisajul mediatizat,** a introdus o serie de disfuncţii conceptuale, extinderi ale înţelesului de peisaj. Mediatizarea urmăreşte transformarea continuă a percepţiei şi adoptarea caracterului de *comercial* al peisajului. Peisajul turistic este un astfel de exemplu, acesta fiind şi *produs* şi *suport* pentru diferite destinaţii turistice. Criteriile de unicat pentru actul turistic: crearea efectului de diferenţă şi accentuarea sentimentului de libertate. De asemenea, peisajul politic, peisajul academic, peisajul sportiv sunt alte forme sau tipuri de peisaj fără bază ştiinţifică, dezvoltate de tipologia mediatică.

VIII. PEISAJELE CULTURALE

Odată cu sublinierea importanţei peisajelor culturale în cadrul mai-sus citatei Convenţii Europene a Peisajului (2000), acestea devin o responsabilitate pentru factorii de decizie locali, regionali şi naţionali, dar şi pentru instituţii ştiinţifice. Responsabilizarea vizează studii şi acţiuni ce privesc inventarierea, prezervarea obiectivelor cultural-istorice şi conştientizarea la toate nivelurile.

Practic, toate peisajele au conotaţii culturale, pentru că, practic (virtual), toate peisajele au fost afectate într-un fel de acţiunea sau percepţia umană (**Alice Ingerson**, Harvard University, 2000).

Institutul pentru Studiul Peisajelor Culturale (**ICLS**) nu utilizează expresia "peisaj cultural" pentru a înţelege un **tip special** de peisaj. În schimb, se foloseşte "peisaj cultural" pentru a înţelege un mod de vizualizare şi percepere a peisajelor, punându-se accentul pe interacţiunea dintre fiinţele umane şi natură de-a lungul timpului. ICLS, de asemenea, lucrează cu alte organizaţii, instituţii, dintre care unele au definiţii contrastante sau chiar contradictorii ale "peisajelor culturale":

percepţie	individuală, specială, estetică	colectivă, reprezentativă, utilitară
Cultural	Legat de artă(e) (în mod conştient legat de obiecte) Sau idei cu valoare durabilă	Legat de credinţele şi practicile zilnice ale grupurilor de oameni
Peisaj	Activitatea (munca) arhitecţilor peisagişti sau designeri de gradini, portretizată într-o pictură sau fotografie; sau ceea ce este perceput cu valoare de pictură sau fotografie.	Teritoriu care poate fi văzut (*îmbrăţişat cu privirea*) dintr-un singur punct de vizualizare (de obicei, mai mare decât un *punct* şi mai mic decât o *regiune)* "aproape tot ceea ce vedem când păşim afară" Pierce Lewis, 1979

Termenul **Peisaj(e) cultural(e)** a apărut iniţial în şcoala saxonă de peisaj, ca răspuns la termenul **peisaj natural**; percepţia de PC a fost: toate elementele spaţiilor ne-umanizate. Ulterior, PC şi-au schimbat semnificaţia, fiind pas cu pas asociate cu identitatea regională, valoarea istorică şi patrimonială a unui spaţiu. În plus, PC nu mai sunt percepute în sens antitetic cu peisajul natural, astfel că ele pot cuprinde elemente naturale cu valoare de simbol. "Un *peisaj cultural* este modificarea succesivă de-a lungul timpului a habitatului material al societăţii umane sedentare, corespunzător cu creşterea provocărilor dinamice ale naturii, cu nevoile şi dorinţele societăţii, şi circumstanţele istorice din diferite regiuni, în momente diferite" (M.P. Conzen, 2004).

Pentru a desemna dinamica în timp a peisajelor culturale, s-a adoptat asocierea termenului *istoric*. Peisajele cultural-istorice (de obicei termen folosit la plural) sunt acele ansambluri teritoriale cu valoare de *simbol*, *identitare* regional şi local, mai vechi e o *generaţie* – sau, cum se explică din ce în ce mai mult, mai vechi de un eveniment istoric care a dus la o schimbare bruscă a societăţii[18] (pentru Europa de Est – 1989-1990).

[18] Eveniment "*catastrofic*" = care determină o schimbare bruscă; cf. gr. *katastrophe* – revărsare, întoarcere; vgr. *katastrophé.* = Mare răsturnare de lucruri.

După H.H. Wöbse, 1994: "peisajul cultural istoric este ansamblul teritorial unde activităţile umane din trecut s-au păstrat; mărimea zonei, ansamblul de elemente ale peisajului natural, utilizarea terenului, modelul de aşezări şi căi de circulaţie pot fi, practic, reconstituite". Ulterior, Convenţia Europeană a Peisajului a fost adoptată la Florenţa la 20 octombrie 2000 şi a intrat în vigoare în martie 2004. Convenţia încearcă un răspuns la dorinţa oamenilor de a se bucura de peisaje de *înaltă calitate* (Maguelonne DÉJEANT-Pons, 2008).

Domeniul de aplicare al convenţiei este legat de peisaje remarcabile, precum şi peisaje obişnuite de zi cu zi sau zone degradate, de asemenea, dar care au legătură istorică evidentă cu activităţi din trecut. Transformarea permanentă a ariilor urbane, suburbane, rurale, sau a limitelor dintre ele, dau naştere la un impact imediat asupra nivelurilor de identitate: clădiri istorice, cartiere vechi, agroterase, cultură tradiţională (practicile tradiţionale), etc.

La nivel european se pune accent deosebit pe programe şi proiecte care vizează peisajele culturale(istorice). În perioada 2004-2008, Universitatea "Babeş-Bolyai" a participat împreună cu Muzeul Etnografic al Transilvaniei la programul european INTERREG IIIB CADSES, care viza crearea la nivel european a unui catalog (registru) al elementelor caracteristice ale peisajelor cultural-istorice, pentru întărirea activităţilor de conştientizare la nivel local şi regional a importanţei păstrării identităţii culturale (vezi Anexele 2 şi 6).

În urma discuţiilor din timpul conferinţelor, s-a propus o tipologizare a elementelor peisajelor cultural-istorice[19]:

a) *peisaje culturale propriu-zise*: tipice artistice, tipice culturale - manifestări şi construcţii;

b) *peisaje istorice propriu-zise*: cetăţi, biserici fortificate, statui, câmpuri de bătălie;

c) *peisaje culturale de înaltă identitate* (high identity): ar fi echivalate cu *peisajele tradiţionale* – valori multietnice, porţi ale gospodăriilor, porţi ale cimitirelor, tipuri de case după materialul de construcţie, formă şi culoare dominantă, utilizarea terenurilor distinctă.

După Keisteri (1990), citat de H. Palang et. al. (2000), peisajul cultural poate fi divizat în trei părţi, care se pot constitui în părţi de lucru:

[19] propusă de Dr. Burkhardt Kolbmuller, Turingia

a) *aria* materială vizibilă: unanim acceptată, evidentă parte a peisajului obiectiv între cercetător, localnic şi factor de decizie local – peisaj agricol-pastoral, peisaj agricol-cerealier, peisaj forestier, peisaj periurban, peisaj pomi-viticol, peisaj lacustru, etc.;

b) *aria* experienţei invizibile: subtil şi accesibil descrisă de P. Cocean (2002) – geopietate şi topofilie = spaţiu mental;

c) *procese* fundamentale naturale sau ale activităţii antropice:

- rezultantele acţiunii naturale: meandrări spectaculoase, lunci reprezentative (imaşul satului), arbori izolaţi, abrupturi, alunecări de teren (adesea terasate).

- rezultantele acţiunii antropice (elemente ale peisajului cultural) – specificul vetrei satului, agroterase, canalizări, uliţele, construcţiile specifice spaţiului rural (şura, moara, pălincăria, stâna);

IX. VALORIFICAREA PEISAJULUI – Subsistemul utilizator

1. Istoria valorificării peisajului. În Antichitate şi Evul Mediu valorificarea predilectă a peisajului se făcea prin intermediul grădinii, amenajată în funcţie de cultură, civilizaţie, religie şi inflluenţele vremii. Alte forme de valorificare sunt reprezentate de parcurile publice: parcul Academiei din Atena – primul parc public[20].

Dezvoltarea economico-socială, industrializarea au influenţat ulterior decisiv valorificarea peisajului, în primul rând prin mediatizare (vezi peisajul mediatizat).

Odată cu secolul XIX apare amenajarea oraşelor grădină (Garden City) în Marea Britanie. Aceasta s-a făcut pe criterii vizuale, estetice şi patrimoniale, tendinţă continuată şi astăzi. Din sec. XX avem forme diversificate de amenajare a peisajului, răspunzând unor comenzi sociale total diferite. Epoca Modernă coincide cu industrializarea şi creşterea necesităţii prezenţei spaţiilor mentale de confort, ca spaţii anti-stress. În Anglia, promotoarea conceptului de *oraş-grădină*, apare primul oraş re-amenajat astfel, şi anume Letchworth (fig. 33), la 100 km nord de Londra, între Cambridge şi Luton. Concretizarea se datorează ideilor şi eforturilor arhitectului Ebenezer Howard, încă de la 1903 (vezi şi: www.letchworthgardencity.net).

Fig. 33. Letchworth, 2013; Sursa: *GoogleEarth*

[20] Adriana Florincescu, *Arhitectura peisajului*, 1999

Amenajarea estetică a peisajelor în America de Nord au ecou în amenajarea parcurilor naţionale (orientarea ecologică) şi amenajarea rutelor-parc (*parkways*) la începutul sec. XX.

În Olanda se promovează politica peisageră aplicată în organizarea teritoriului după 1970, cu reamenajarea a peste 50000 ha pentru recreere, conservarea naturii şi amenajare peisagistică (L. Drăguţ, 2000).

În Germania amenajarea peisajului are conotaţii estetice şi environmentale. De exemplu, construcţia şi amenajarea autostrăzilor între 1933-1940 erau şi factori de diversificare a peisajului în regiunile cu relief slab pronunţat. Uneori, acestea străbăteau zone împădurite sau liziere de pădure, exploatând diversitatea şi spărgând monotonia peisajului.

Tehnologia estetică a fost aplicată în proiectarea acestora, înlăturând monotonia vizuală. Se preferau liniile curbe, care permit modificarea profunzimii câmpului vizual, chiar dacă, astfel, se reducea viteza de deplasare. Axa de demarcaţie a sensurilor a fost realizată prin plantaţii, în loc de panouri[21] (fig. 34, 35).

Fig. 34. Veche autostradă în Germania de Est; Sursa: wikipedia

[21] După L. Drăguţ, 2000.

Fig. 35. Cea mai veche autostradă din Germania, inaugurată la 6 Aug. 1932 (A1 Köln-Bonn), în prezent reproiectată şi redenumită A555; Sursa: wikipedia

În **România,** prezenţa castelelor şi palatelor în Evul Mediu sunt factor determinant pentru amenajarea parcurilor şi grădinilor. Castelele de la Arcalia şi Gheorgheni aveau adevărate parcuri dendrologice în proximitate. Castelul de la Criş, jud. Mureş, dispunea de un mic canal de navigaţie în exterior, după modelul grădinii egiptene. Înfiinţarea rezervaţiilor şi parcurilor naturale sunt tentativele cele mai remarcabile în protejarea peisajului; se înfiinţează, de exemplu, rezervaţia Pietrosu Rodnei, în 1932, 183 ha. Apoi, se dezvoltă până la dimensiunea de 46399 ha – Parcul Naţional Munţii Rodnei. Urmând o propunere şi un demers din 1979, în prezent avem Rezervaţia Biosferei Munţii Rodnei.

2. Forme de amenajare a peisajului

a. scuarul – spaţii verzi, uneori de factura grădinilor, teoretic duse până la 3 ha.[22] De cele mai multe ori sunt situate între străzi, ca limite ale ansamblurilor construite, în vecinătatea construcţiilor culturale sau administrative. Funcţia de bază este cea recreativă de scurtă durată sau de tranzit al locuitorilor (fig. 36).

[22] Întotdeauna va exista o relativă acceptare a suprafeţelor date, în primul rând datorită diferenţelor evidente urban-rural, sau a dimensiunii oraşelor

Fig. 36. Scuar în vestul Clujului; foto proprie

b. grădina publică – suprafaţă peste 3 ha până la 20 ha[23] (dar teoretic), având ca scop recreerea locuitorilor din spaţiile limitrofe şi promenada. Tocmai de aceea, cu cât un oraş este mai mare, cu atât numărul şi mărimea acestor grădini ar trebui să fie suplimentată. Diferenţe intervin datorită nivelului de dezvoltare urban şi tradiţiilor sociale locale. În oraşele mici acestea se pot transforma cu uşurinţă în parcuri publice.

c. parcul – forma de amenajare maximă a peisajului urban; de obicei depăşeşte 20 ha. Scopul este recrearea, odihna şi tamponul antipoluare, parcurile excelând în vegetaţia arboricolă şi floricolă. După Adriana Florincescu (1999) ponderea în suprafaţa totală a elementelor componente este: - suprafeţe plantate şi gazonate 66-77%;
- alei 10-12%;
- piese de apă 5-10%;
- terenuri de sport 5-8%;
- construcţii 3-4%.

d. pădurea-parc – situată în exteriorul oraşului, destinată drumeţiilor şi recreerii, de asemenea, campingului, poate depăşi 100 ha (Adriana Florincescu, 1999). Impactul de amenajare este minim (sau ar trebui să fie) şi constă în locuri de campare, adăposturi de ploaie, toalete, amenajarea surselor de apă, terenuri de sport şi locuri de joacă.[24]

e. pădurea de recreere – este inclusă fondului forestier şi este destinată turismului de weekend şi de drumeţie. Elementele fondului forestier trebuie conservate şi valorificate doar turistic şi recreativ

[23] Adriana Florincescu, 1999.
[24] pt. Cluj – Pădurea Făget.

local, frumuseţea şi integritatea primând în faţa iniţiativelor turistice. Impactul antropic trebuie rezumat la amenajarea aleilor, prin pietruire în special.[25]

f. amenajările în arealele turistice – sunt numeroase şi spectaculoase, spaţiile verzi fiind replici ale celor urbane, dar dau dovadă de o mai mare generozitate, deoarece se insistă pe capabilitatea curativă a acestora în staţiunile balneare şi/sau climaterice (fig. 37). Vastele areale plantate arboricol sau floricol dau impresia de insulă vilelor sau hotelurilor.

Fig. 37. Stânga – parc de promenadă (turistic) – parcul Sf. Iosif, Opatija, Croaţia; dreapta – parc de promenadă, Băile Felix; foto proprie

g. grădinile individuale – aparţin ansamblurilor de locuinţe urbane de factura blocurilor, caselor urbane sau caselor rurale. Amenajarea primelor sunt rezultanta principiilor esteticii urbane, dar managementul lor este destinat asociaţiilor imobilelor. Grădinile caselor sunt mai mult un concept individual, sau controlat de urbaniştii autorităţilor locale (vezi Germania, fig. 43). De exemplu, se încearcă o armonizare între amenajarea individuală a grădinilor şi amenajarea stradală, în aşa fel încât să nu apară discrepanţe mari între speciile şi aranjamentele folosite – totuşi, nu trebuie să cădem în capcana monotoniei; astfel, o soluţie este folosirea aliniamentelor de arbori şi gardu viu.

h. plantaţiile arterelor de circulaţie – fie că este vorba aliniamente de arbori, tronsoane gazonate largi, sau desene de gard, scopul acestora este estetic-arhitectural şi ecologic. Speciile arboricole

[25] Foarte răspândite în Germania aleile din pădure – *Waldweg* – sunt folosite pentru promenadă sau jogging, cicloturism sau drumuri de acces dintr-o localitate în alta.

sunt predilect foioase, cu trunchi drept, longevive, înfrunzire de lungă durată. Foarte interesante şi importante sunt plantaţiile floricole sau arealele gazonate în intersecţii (giratorii), care introduc o rupere a monotoniei arterelor urbane sau interurbane (fig. 38)

Fig. 38. Stânga – importanţa aliniamentelor de foioase în cazul unei artere circulate, Bd. Republicii, Bistriţa; dreapta – giratoriu gazonat în vestul Clujului; foto proprie

În continuare vom insista asupra tipurilor de amenajare urbană şi rurală importante:

a. Amenajarea peisajului urban

-amenajare parcuri şi grădini

Pornind de la parcul din preajma Academiei ateniene a lui Platon, destinat meditaţiei şi discuţiilor filosofice, termenul de parc, precum şi aspectul exterior, au evoluat până la imaginea întânită în cazul oraşelor moderne. Este o primă deschidere spre ideea de parcuri publice, adică acelaşi statut pe care îl au parcurile urbane în ziua de azi.

Există o diferenţă în accepţiunea de parc public în diverse ţări. În SUA aceste parcuri se numesc *parcuri municipale*, pe când în Marea Britanie se numesc *parcuri urbane*. Imaginea parcului urban cu atributul de public este acela al unui spaţiu verde destinat relaxării orăşenilor, destinat picnicului sau distracţiei: Central Park – New York (fig. 39), Balboa Park – San Diego, Lincoln Park – Chicago, Richmond Park – Londra, parcurile urbane din vestul Europei (fig. 14, 40).

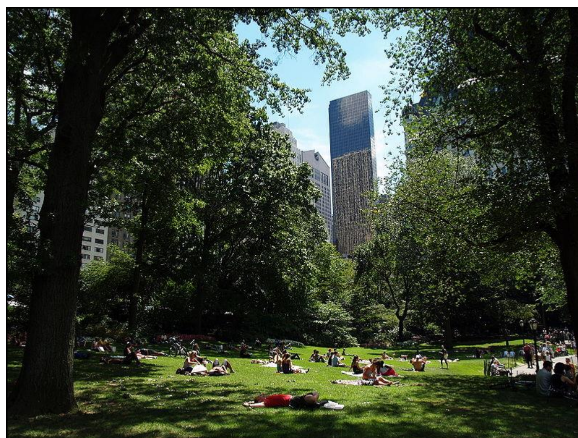

Fig. 39. Central Park – New York; Sursa: wiki

Deşi parcurile urbane au destinaţia relaxare şi promenadă, în unele cazuri, respectând norme urbane locale, parcurile nu au întotdeanua un caracter deschis (ex. majoritatea parcurilor din oraşele româneşti, cu mici excepţii).

Începuturile parcului public urban se află la unele parcuri medievale sau ale epocii moderne burgheze, iniţial private; aşa este *Parcul Orăşenesc* din Budapesta, proprietate a familiei Batthyány, care la 1808 a fost convertit în parc public[26], parc amenajat în stilul grădinilor britanice. Se consideră a fi primul parc urban public în accepţiunea actuală occidentală.

Au existat eforturi de tipologizare a evoluţiei parcurilor în spaţiul urban, cu ar fi cele ale lui G. Cranz – 1982, în şcoala americană. Acesta distinge patru etape evolutive ale parcurilor urbane cu caracter public. În primul rând, parcurile sfârşitului de secol XIX erau localizate în exteriorul oraşelor (extravilanul de azi) şi aveau caracterul semi-deschis, destinat relaxării muncitorilor. În timp, acestea au acaparat terenuri din ce în ce mai mari în extravilan, devenind adevărate *parcuri regionale*, deoarece nu mai puteau fi gestionate local. O a doua etapă (începutul sec. XX) a fost cea a micilor parcuri din cartierele muncitoreşti ale emigranţilor, ce dispuneau inclusiv de locuri de joacă şi piscine – erau rezultante ale politicii de americanizare, o propagandă ideologică a vremii. A treia etapă, a anilor ’50, a fost una a dezvoltării parcurilor sportive, în special în zonele rezidenţiale, destinate tuturor locuitorilor cartierelor, în timp ce spaţiile verzi în accepţiunea actuală au fost lăsate în plan secund. Ultima etapă, din anii ’60, a fost una a dezvoltării parcurilor

[26] conform http://en.wikipedia.org/

mici, individuale, sau ale grupurilor de locuinţe[27], de cele mai multe ori destinate locurilor de joacă.

În Europa de Est, ritmul urbanizării şi industrializării a impus dinamica parcurilor urbane.[28] În România, şi mai ales în Transilvania, perioada medievală a fost una a armoniei între ansamblul construit şi spaţiile verzi de categoria parcurilor sau grădinilor. Nu numărul acestora era important, ci extensiunea acestora. Parcurile nobiliare, chiar dacă erau excentrice spaţiului urban, sau erau aşezate în areale dominante (morfologic vorbind), influenţau ponderea naturalului în peisajul urban.

Perioada sf. Sec. XIX şi perioada interbelică a fost una de inspiraţie urbană vestică. Exemple în Cluj: În această perioadă a apărut grădina botanică (1920 – 14 ha), Parcul Central (fondat în sec. XIX), Parcul Iuliu Haţieganu (1930-1932), deja existând trei exemple de parcuri sau spaţii verzi urbane: spaţiu urban ştiinţific şi de recreere, parc urban de factură publică, respectiv, parc de agrement şi sportiv.

Din anii ’60-’70, industrializarea a impus modificări urbane majore, în două etape: prima, aglutinarea spaţiilor rurale exterioare sau lipite de oraş, a doua etapă, sistematizarea urbană, care s-a rezumat la apariţia cartierelor de blocuri. Şi în prima situaţie, şi în a doua, parcurile urbane nu au reprezentat o prioritate, ulterior apărând decalaje mari în ponderea spaţiilor verzi între oraşele europene, dar şi decalaje în ponderea acestora între diferitele zone funcţionale ale oraşelor – zonele centrale, cartierele vechi, cartierele noi.

Perioada actuală este a unei noi sistematizări urbane, cu ansambluri rezidenţiale dispuse predilect pe orizontală şi în exteriorul urbei. Parcurile au mai mult caracter individual, fiind atât zone tampon între perimetrele construite, cât şi locuri de joacă.[29]

[27] aşa numitele *pocket parks*
[28] exemplu spaţiul urban în România
[29] practic, este o repetiţie în timp a etapei anilor ’60 din SUA.

Fig. 40. Parcul central din Würzburg; parc de agrement cu componente dendrologice; Sursa: foto proprie

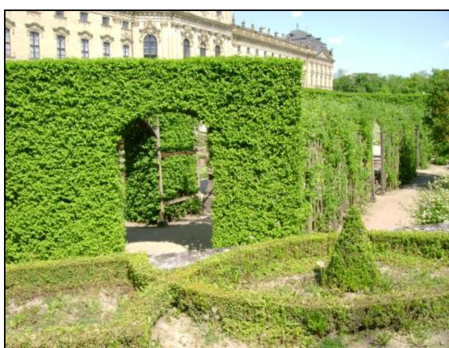

Fig. 41. Grădină nobiliară, Germania; foto: L. Muntean

Tabel 3. Parcuri tematice şi numărul de turişti:
(cf. http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/theme-parks-of-world.html)

Nr. Crt.	Parcul tematic	Nr. Turişti (2008)
1	Parcul Walt Disney Florida	17 000 000
2	Disneyland California	14 700 000
3	Tokyo Disneyland	14 200 000
4	Disneyland Paris	12 700 000
5	Tokyo DisneySea	12 400 000
6	Busch Entertainment (SUA)	23 000 000
7	Cedar Fair (SUA)	22 700 000
8	OCT Parks China	13 400 000
9	Compagnie des Alpes (FRA)	9 500 000
10	Herschend Family Ent. (SUA)	8 300 000

În arealele urbane turistice, parcurile urbane au rol extrem de important, fiind cele care coagulează activităţile recreative. Atenţia deosebită se acordă aranjamentelor şi esteticii floristice, în special

desenele de gard viu la marile parcuri nobiliare (fig. 41), dar şi facilităţilor distractive[30] (vezi tabel 3).

b. Amenajarea peisajului rural

- amenajare grădini

Peisajul rural este un ansamblu structural caracterizat de predominarea modului de folosinţă agricol, preponderenţa acestuia dictând tipologii diverse: peisaj cerealier, peisaj pastoral, rural forestier, peisaj cu agroterase, etc. Cum este cert de imaginat, peisajele rurale diferă mult pe Glob, influenţele care induc diferenţierile fiind date de gradul de dezvoltare generală a ţării cărora le aparţin, zona climatică, importanţa acordată patrimoniului cultural istoric, etapele de dezvoltare istorică parcurse (sistematizări rurale, situarea în sfera de influenţă a oraşelor mari).

Specific spaţiului rural românesc este crearea şi dezvoltarea sistemului de grădini, cu triplu rol:

a. grădina destinată produselor agricole de bază, uneori aparţinând unei agriculturi de subzistenţă;

b. grădina de agrement şi relaxare, destinată în special picnicurilor, apariţie nouă în spaţiile rezidenţiale de tip dormitor;

c. grădina din faţa casei cu dublă caracteristică, la rândul ei: grădina agricolă, funcţională (fig. 42) şi grădina estetică, cu flori sau arbuşti (fig. 43), mai des întâlnită în vestul Europei. Pentru că sunt areale identitare pentru spaţiile rurale europene, acestea intră în categoria elementelor peisajelor culturale.

---

[30] Parcurile de distracţii se mai numesc *parcuri tematice*

Fig. 42. Grădină rurală; “grădina din faţa casei”, Sâncrai, jud. Cluj;
Sursa: foto proprie

Fig. 43. Grădina rurală; “grădina din faţa casei”, Grossbettlingen, sudul Germaniei; Sursa: foto proprie

CONCLUZII

Peisajul geografic se concretizează într-un sistem de semne, imagini, forme, care îmbracă diferite semnificaţii materiale sau mentale. Acestea sunt înţelese şi analizate de către un subiect în funcţie de nivelul şi acurateţea percepţiei acestuia. Cu cât analizatorul este mai avizat, cu atât *semnele* peisajului sunt mai ample şi mai subtile.

Realitatea materială a peisajului, caracteristică percepţiei primare – subsistemului producător – vine în legătură cu *simboluri* şi *mituri* ale spaţiului şi populaţiei respective. Dintr-un peisaj brut, analizatorul trece spre tipuri şi forme subtile de peisaj: peisaj cultural, peisaj identitar, peisaj patrimonial.

Toate acestea ajută la găsirea unui limbaj comun cu factorii de decizie locali şi opinia publică pentru conservarea şi valorificarea optimă a peisajelor cu înaltă identitate regională, pentru creşterea sensibilităţii pentru valorile perene patrimoniale, în acord cu Convenţia Europeană a Peisajului, 2000.

ANEXA 1

Legea nr. 451 din 8 iulie 2002 pentru ratificarea Convenţiei europene a peisajului, adoptată la Florenţa la 20 octombrie 2000 (L451/2002)

(după http://www.legex.ro/Legea-451-2002-32059.aspx)

Publicat în M.Of. nr. 536 din data: 07/23/2002

Articol unic. - Se ratifică Convenţia europeană a peisajului, adoptată la Florenţa la 20 octombrie 2000.

Această lege a fost adoptată de Camera Deputaţilor în şedinţa din 21 mai 2002, cu respectarea prevederilor art. 74 alin. (2) din Constituţia României.

PREAMBUL

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentei convenţii, denumite în continuare părţi, considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o mai bună cooperare între membrii săi în vederea protejării şi promovării idealurilor şi principiilor care constituie patrimoniul lor comun şi că acest scop este atins, în particular, prin acorduri în domeniul economic şi social, preocupate să ajungă la o dezvoltare durabilă bazată pe o relaţie echitabilă şi armonioasă între necesităţile sociale, activităţile economice şi mediu, constatând că peisajul participă într-o manieră importantă la interesul general în ceea ce priveşte domeniile: cultural, ecologic, de mediu şi social şi că el constituie o resursă favorabilă pentru activitatea economică, ale cărui protecţie, management şi amenajare corespunzătoare contribuie la crearea de locuri de muncă, conştiente că peisajul contribuie la formarea culturilor locale şi că acesta este o componentă de bază a patrimoniului natural şi cultural european, contribuind la bunăstarea umană şi la consolidarea identităţii europene, recunoscând că peisajul este o parte importantă a calităţii vieţii pentru oamenii de pretutindeni: în areale urbane sau rurale, în areale degradate sau în cele care se prezintă într-o stare perfectă, în spaţii recunoscute ca fiind de o frumuseţe deosebită, precum şi în cele obişnuite, ţinând seama că evoluţiile tehnicilor de producţie agricolă, silvică, industrială şi minieră şi politicile în materie de amenajare a teritoriului, urbanism, transport, infrastructură, turism şi agrement, precum şi schimbările economice mondiale continuă în multe cazuri să accelereze transformarea peisajelor, dorind să

răspundă voinţei publice de a se bucura de o calitate crescută a peisajelor şi să joace un rol activ în transformarea lor, convinse fiind că peisajul este un element esenţial al bunăstării sociale şi individuale şi că protecţia, managementul şi amenajarea acestuia implică drepturi şi responsabilităţi pentru fiecare, ţinând seama de sursele legale existente la nivel internaţional în domeniul protecţiei şi managementului patrimoniului natural şi cultural, de amenajarea teritoriului, de autonomia locală şi cooperarea transfrontieră, în special de Convenţia privind protecţia habitatelor naturale şi a vieţii sălbatice din Europa (Berna, 19 septembrie 1979), Convenţia privind protecţia patrimoniului arhitectural european (Granada, 3 octombrie 1985), Convenţia europeană privind protecţia patrimoniului arhitectural european (revizuită) (La Valletta, 16 ianuarie 1992), Convenţia-cadru europeană privind cooperarea transfrontieră a colectivităţilor sau autorităţilor teritoriale (Madrid, 21 mai 1980) şi de protocoalele adiţionale la aceasta, Carta europeană a autonomiei locale (Strasbourg, 15 octombrie 1985), Convenţia privind diversitatea biologică (Rio, 5 iunie 1992), Convenţia privind protecţia patrimoniului mondial cultural şi natural (Paris, 16 noiembrie 1972) şi de Convenţia privind accesul la informaţie, participarea publicului la luarea deciziilor şi accesul la justiţie pe probleme de mediu (Aarhus, 25 iunie 1998), recunoscând că diversitatea şi calitatea peisajelor europene constituie o resursă comună pentru protecţia, managementul şi amenajarea cărora este necesară cooperarea, dorind să instituie un instrument nou, consacrat în mod exclusiv protecţiei, managementului şi amenajării tururor peisajelor europene, au căzut de acord asupra următoarelor:

CAPITOLUL I

Prevederi generale

ARTICOLUL 1

Definiţii

a) *peisajul* desemnează o parte de teritoriu perceput ca atare de către populaţie, al cărui caracter este rezultatul acţiunii şi interacţiunii factorilor naturali şi/sau umani;
b) *politica peisajului* este o expresie prin care autorităţile publice competente desemnează principii generale, strategii şi linii directoare care permit adoptarea de măsuri specifice care au ca scop protecţia, managementul şi amenajarea peisajului;

c) *obiectiv de calitate peisajeră* desemnează formularea de către autorităţile publice competente, pentru un anumit peisaj, a aspiraţiilor populaţiilor cu privire la caracteristicile peisajere ale cadrului lor de viaţă;
d) *protecţia peisajului* cuprinde acţiunile de conservare şi menţinere a aspectelor semnificative sau caracteristice ale unui peisaj, justificate prin valoarea sa patrimonială derivată din configuraţia naturală şi/sau de intervenţia umană;
e) *managementul peisajelor* cuprinde acţiunile vizând, într-o perspectivă de dezvoltare durabilă, întreţinerea peisajului în scopul direcţionării şi armonizării transformărilor induse de evoluţiile sociale, economice şi de mediu;
f) *amenajarea peisajului* reprezintă acţiunile cu caracter de perspectivă ce au ca scop dezvoltarea, restaurarea sau crearea de peisaje.

ARTICOLUL 2

Arie de aplicare

Subiect al prevederilor art. 15, această convenţie se aplică pentru întregul teritoriu al părţilor şi acoperă areale naturale, rurale, urbane şi suburbane. Sunt incluse suprafeţe terestre, ape interioare şi areale marine. Se referă la peisaje care pot fi considerate deosebite, precum şi la peisaje obişnuite sau degradate.

ARTICOLUL 3

Obiective

Obiectivele prezentei convenţii sunt: promovarea protecţiei peisajelor, managementul şi amenajarea acestora şi organizarea cooperării europene în acest domeniu.

CAPITOLUL II

Măsuri naţionale

ARTICOLUL 4

Împărţirea responsabilităţilor

Fiecare parte va implementa prezenta convenţie, în particular prevederile art. 5 şi 6, în conformitate cu propria repartizare a competenţelor, cu principiile constituţionale şi cu reglementările sale administrative şi respectând principiul subsidiarităţii, ţinând seama de Carta europeană a autonomiei locale. Fiecare parte va armoniza implementarea prezentei convenţii prin politici proprii şi fără derogări de la prevederile acesteia.

ARTICOLUL 5
Măsuri generale
Fiecare parte se angajează:
a) să recunoască juridic peisajele ca o componentă esenţială a cadrului de viaţă pentru populaţie, expresie a diversităţii patrimoniului comun cultural şi natural şi fundament al identităţii acesteia;
b) să stabilească şi să implementeze politicile peisajului care au ca scop protecţia, managementul şi amenajarea acestuia, prin adoptarea de măsuri specifice menţionate în prezenta convenţie;
c) să stabilească proceduri de participare pentru publicul larg, autorităţi regionale şi locale, precum şi pentru alţi factori interesaţi la definirea şi implementarea politicilor peisajere menţionate la lit. b);
d) să integreze peisajul în politicile de amenajare a teritoriului, de urbanism şi în cele culturale, de mediu, agricole, sociale şi economice, precum şi în alte politici cu posibil impact direct sau indirect asupra peisajului.

ARTICOLUL 6
Măsuri specifice

A. Mărirea gradului de conştientizare
Fiecare parte se obligă să mărească gradul de conştientizare a societăţii civile, organizaţiilor private şi autorităţilor publice în ceea ce priveşte valoarea peisajelor şi rolul transformării lor.

B. Formare şi educare
Fiecare parte se obligă să promoveze:
a) formarea de specialişti în cunoaşterea intervenţiei asupra peisajelor;
b) programe pluridisciplinare de formare în politica, protecţia, managementul şi amenajarea peisajului, destinate profesioniştilor din sectorul privat şi public şi asociaţiilor interesate;
c) cursuri şcolare şi universitare care în cadrul disciplinelor de specialitate să abordeze probleme privind valorile legate de peisaj şi protecţia, managementul şi amenajarea acestuia.

C. Identificare şi evaluare
1. Mobilizând factorii interesaţi, conform art. 5 lit. c), şi în vederea unei mai bune cunoaşteri a peisajelor proprii, fiecare parte se angajează:
a) (i) să identifice peisajele din ansamblul teritoriului propriu;

(ii) să analizeze caracteristicile acestora, precum şi dinamica şi factorii perturbanţi;
(iii) să urmărească transformările;
b) să evalueze peisajele astfel identificate, ţinând seama de valorile particulare atribuite lor de către părţile interesate şi de populaţia implicată.
2. Această identificare şi procedurile de evaluare vor fi dirijate prin schimbul de experienţă şi metodologie, organizat între părţi, la nivel european, în conformitate cu prevederile art. 8.

D. Obiective de calitate peisajeră
Fiecare parte se obligă să definească obiective de calitate a peisajului pentru peisajele identificate şi evaluate, după consultarea publică în conformitate cu art. 5 lit. c).

E. Implementare
Pentru ca politicile peisajului să aibă efect fiecare parte se obligă să introducă instrumente care au ca scop protecţia, managementul şi/sau amenajarea peisajului.

CAPITOLUL III
Cooperare europeană

ARTICOLUL 7
Politici şi programe internaţionale

Părţile se obligă să coopereze în vederea introducerii dimensiunii peisajere în programele şi politicile internaţionale şi să recomande ca, acolo unde este cazul, consideraţiile referitoare la peisaj să fie incluse.

ARTICOLUL 8
Asistenţă mutuală şi schimb de informaţii

Părţile se obligă să coopereze pentru întărirea eficacităţii măsurilor luate în conformitate cu prevederile prezentei convenţii şi, în special:
a) să ofere asistenţă tehnică şi ştiinţifică mutuală, prin acumulare şi schimb de experienţă şi de lucrări de cercetare ştiinţifică în materie de peisaj;
b) să promoveze schimbul de specialişti în probleme privind peisajul,

în special pentru informare şi instruire;
c) să schimbe informaţii asupra tuturor problemelor acoperite de prevederile prezentei convenţii.

ARTICOLUL 9

Peisaje transfrontiere

Părţile trebuie să încurajeze cooperarea transfrontieră la nivel local şi regional şi ori de câte ori este necesar să pregătească şi să implementeze programe comune de punere în valoare a peisajului.

ARTICOLUL 10

Monitorizarea implementării convenţiei

1. Comitetele de experţi competenţi existenţi, stabiliţi la art. 17 din Statutul Consiliului Europei, sunt însărcinate de către Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei să fie responsabile cu monitorizarea implementării convenţiei.
2. După fiecare reuniune a Comitetului de Experţi secretarul general al Consiliului Europei va transmite Comitetului de Miniştri un raport asupra lucrărilor şi funcţionării convenţiei.
3. Comitetele de experţi propun Comitetului de Miniştri criteriile de atribuire şi de reglementare privind acordarea unui premiu al peisajului de către Consiliul Europei.

ARTICOLUL 11

Premiul peisajului acordat de către Consiliul Europei

1. Premiul peisajului acordat de către Consiliul Europei este o distincţie care poate fi atribuită autorităţilor locale şi regionale şi grupărilor lor care, în cadrul politicilor peisajere ale unei părţi la prezenta convenţie, au pus în practică politici sau măsuri de protecţie, management şi/sau amenajare a peisajelor, care s-au dovedit a avea efect de lungă durată şi astfel au putut servi ca exemplu pentru alte autorităţi teritoriale în Europa. Această distincţie poate fi, de asemenea, conferită organizaţiilor neguvernamentale care au avut contribuţii particulare remarcabile la protecţia, managementul sau amenajarea peisajului.
2. Candidaturile pentru premiul peisajului acordat de Consiliul Europei vor fi transmise comitetelor de experţi menţionate la art. 10 de către părţi. Autorităţile transfrontiere locale şi regionale şi alte grupări ale autorităţii locale şi regionale interesate pot fi candidate ale unui management comun al peisajului în cauză.
3. La propunerea comitetelor de experţi menţionate la art. 10 Comitetul de Miniştri trebuie să definească şi să publice criteriile

pentru atribuirea premiului peisajului de către Consiliul Europei, să adopte regulamentul şi să decerneze premiul.
4. Atribuirea premiului peisajului de către Consiliul Europei are ca scop încurajarea celor care îl primesc pentru a asigura protecţia, managementul şi amenajarea durabilă a peisajelor la care se face referire.

CAPITOLUL IV
Clauze finale

ARTICOLUL 12
Relaţia cu alte instrumente

Prevederile prezentei convenţii nu vor prejudicia prevederile mai stricte privind protecţia, managementul şi amenajarea peisajului, conţinute în alte instrumente legale naţionale sau internaţionale, existente sau care vor intra în vigoare.

ARTICOLUL 13
Semnarea, ratificarea, intrarea în vigoare

1. Prezenta convenţie este deschisă semnării pentru statele membre ale Consiliului Europei. Ea va fi supusă ratificării, acceptării sau aprobării. Instrumentele de ratificare, acceptare sau aprobare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.
2. Convenţia va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data la care 10 state membre ale Consiliului Europei şi-au exprimat consensul de a adera la aceasta în conformitate cu prevederile paragrafului precedent.
3. Pentru toţi semnatarii care îşi vor exprima ulterior consimţământul de a adera la prezenta convenţie, aceasta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data depunerii instrumentelor de ratificare, acceptare sau aprobare.

ARTICOLUL 14
Aderarea

1. După intrarea în vigoare a prezentei convenţii Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei va putea invita Comunitatea Europeană şi oricare alt stat european care nu este membru al Consiliului Europei să adere la aceasta, prin decizia majorităţii, aşa cum este prevăzut la art. 20 din Statutul Consiliului Europei, şi prin vot unanim al statelor părţi cu drept de semnătură din Comitetul de Miniştri.
2. Pentru oricare stat care aderă sau pentru Comunitatea Europeană, în caz de aderare, prezenta convenţie va intra în vigoare în prima zi a

lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data la care s-a făcut depunerea instrumentului de aderare pe lângă secretarul general al Consiliului Europei.

ARTICOLUL 15

Aplicarea în teritoriu

1. Orice stat sau Comunitatea Europeană poate, în momentul semnării sau când îşi depune instrumentul de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, să specifice teritoriul sau teritoriile cărora li se va aplica prezenta convenţie.

2. Orice parte poate la oricare dată ulterioară, printr-o declaraţie adresată secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentei convenţii oricărui alt teritoriu specificat în declaraţie. Convenţia va intra în vigoare pentru acel teritoriu în prima zi care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data primirii declaraţiei de către secretarul general al Consiliului Europei.

3. Orice declaraţie făcută în virtutea celor două paragrafe precedente şi privind orice teritoriu menţionat într-o asemenea declaraţie poate să fie retrasă prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei. Retragerea va deveni efectivă în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data primirii notificării de către secretarul general al Consiliului Europei.

ARTICOLUL 16

Denunţarea

1. Orice parte poate să denunţe oricând prezenta convenţie prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei.

2. Denunţarea va deveni efectivă în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data primirii notificării de către secretarul general al Consiliului Europei.

ARTICOLUL 17

Amendamente

1. Orice parte sau comitetele de experţi menţionate la art. 10 pot propune amendamente la prezenta convenţie.

2. Orice propunere de amendament va fi înaintată secretarului general al Consiliului Europei, care o va comunica statelor membre ale Consiliului Europei, celorlalte părţi şi oricărui stat european nou membru al Consiliului Europei care a fost invitat să adere la această convenţie în conformitate cu prevederile art. 14.

3. Orice propunere de amendament este examinată de comitetele de

experţi menţionate la art. 10, care supun textul adoptat majorităţii de trei pătrimi din numărul reprezentanţilor părţilor Comitetului de Miniştri, pentru adoptare. După adoptarea sa de către Comitetul de Miniştri cu majoritatea prevăzută la art. 20 lit. d) din Statutul Consiliului Europei şi cu unanimitatea reprezentanţilor statelor părţi care au dreptul de a-şi exercita activitatea în Comitetul de Miniştri, textul va fi transmis părţilor pentru acceptare.
4. Orice amendament care va intra în vigoare după acceptarea lui de către părţi în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data la care 3 dintre statele membre ale Consiliului Europei au informat secretarul general despre acceptarea sa. Pentru celelalte părţi care l-au acceptat ulterior acest amendament va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data la care partea respectivă l-a informat pe secretarul general al Consiliului Europei despre acceptarea sa.

ARTICOLUL 18
Notificări

Secretarul general al Consiliului Europei va înştiinţa statele membre ale Consiliului Europei, orice stat sau Comunitatea Europeană, care a aderat la această convenţie, privind:
a) orice semnătură;
b) depunerea oricărui instrument de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare;
c) orice dată de intrare în vigoare a prezentei convenţii în conformitate cu art. 13, 14 şi 15;
d) orice declaraţie făcută în virtutea art. 15;
e) orice denunţare făcută în virtutea art. 16;
f) orice propunere de amendare, orice amendament adoptat conform art. 17 şi data la care intră în vigoare;
g) orice alt act, notificare, informare sau comunicare referitoare la prezenta convenţie.

Întocmită la Florenţa la 20 octombrie 2000, în limbile engleză şi franceză, ambele texte fiind egal autentice, într-un singur exemplar care va fi păstrat în arhivele Consiliului Europei. Secretarul general al Consiliului Europei va transmite copii legalizate fiecărui stat membru al Consiliului Europei şi fiecărui stat sau Comunităţii Europene, invitate să adere la prezenta convenţie.

ANEXA 2

EXEMPLE DE FIŞE ALE ELEMENTELOR PEISAJULUI CULTURAL DIN REGISTRUL TRANSILVAN[31]

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 1
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Căpuşu Mare; **Satul:** Căpuşu Mare
Descrierea poziţiei: Căpuşu Mare nr. 249
Proprietar: proprietate privată
Denumirea obiectivului: casă tradiţională ungurească
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 10/6/6 m
Element comun

Scurtă descriere a elementului: Casă tradiţională ungurească de familie modestă, care se inspiră din specificul arhitectonic local românesc - 1930

Stadiul de păstrare: renovată parţial
Periclitate: nu există, fiind în folosinţă
Statutul de protecţie: -

[31] *Peisaje cultural istorice,* coord. Flavia Stoica, W. Schreiber, N. Baciu, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 2
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Căpuşu Mare; **Satul:** Căpuşu Mare
Descrierea poziţiei: Strada principală, centru
Proprietar: parohia reformată
Denumirea obiectivului: biserica reformată fortificată
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 30/15/20 m
Element singular

Scurtă descriere a elementului: Biserică cu un turn, formă dreptunghiulară, construită din piatră, acoperiş cu ţiglă si tablă; înconjurată de un zid. Construită sfârşitul sec. XIX

Stadiul de păstrare: renovat, în funcţiune
Periclitate: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 3
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2007
Judeţ: Cluj
Comuna: Căpuşu Mare; **Satul:** Căpuşu Mare
Descrierea poziţiei: Nr. 81
Proprietar:
Denumirea obiectivului: poartă de lemn tradiţională
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 2/1/2 m
Elemente comune în zona Căpuşu Mare-Huedin

Scurtă descriere a elementului: poartă tradiţională maghiară specifică pentru perioada interbelică (1930-1940)

Stadiul de păstrare: mediu
Pericilitate: medie
Măsuri necesare de întreţinere: refacerea acoperişului

Modul în care pune amprenta asupra peisajului: element bine păstrat dintr-o serie de elemente comune locale, tipic pentru regiune.

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare:4
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Mănăstireni
Descrierea poziţiei: sudul comunei
Proprietar: fond comuna
Denumirea obiectivului: agroterase
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 200-300/2-5/0,5-1 m (pe element singular)
Element colinar comun
Scurtă descriere a elementului: agroterase delimitate arbustiv, folosinţă actuală – păşune-fâneaţă; folosinţă veche - arabil
Stadiul de păstrare: în funcţiune
Periclitate: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare:5
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Mănăstireni
Descrierea poziţiei: 150 m de centrul satului
Proprietar: Biserica reformată
Denumirea obiectivului: Biserica reformată
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 40/20/30 m
Element singular, poziţie dominantă

Scurtă descriere a elementului: Biserică cu un turn, formă dreptunghiulară, construită din piatră, acoperiş cu şindrilă; înconjurată de un zid; poziţie dominantă. Construită 1854 – monument istoric; obiectiv turistic important.

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: nu există, fiind în folosinţă
Statutul de protecţie: monument arhitectonic şi istoric

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare:6
Cercetător: N. Baciu
Data: 18.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Mănăstireni
Descrierea poziţiei: centru nr. 25
Proprietar: Biserica ortodoxă
Denumirea obiectivului: Biserica ortodoxă
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 30/20/30 m
Element singular, poziţie centrală

Scurtă descriere a elementului: Biserică cu două turnuri, formă dreptunghiulară, construită din piatră, acoperiş cu tablă. Construită 1930, cu icoane valoroase – 300 ani, renovată constant, ultima data după 1990, cand i s-a ataşat bustul lui Ferdinand (postamentul din 1937); troiţă cu rozetă de la 1985; pictura exterioară de la 2001.

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: nu există, fiind în folosinţă
Statutul de protecţie: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 7
Cercetător: N. Baciu
Data: 19.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Mănăstireni
Descrierea poziţiei: centru nr. 30
Proprietar: necunoscut
Denumirea obiectivului: casă nobiliară
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 18/12/12 m
Element singular, poziţie centrală

Scurtă descriere a elementului: casă nobiliară interbelică, acoperită cu azbocimernt; a ocupat şi rolul de centru comercial; acoperiş neadecvat cu tiparul arhitectonic

Stadiul de păstrare: nerestaurată
Periclitate: accentuată
Statutul de protecţie: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 8
Cercetător: N. Baciu
Data: 19.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Bica
Descrierea poziţiei: centru nr. 38
Proprietar: proprietate privată
Denumirea obiectivului: casă tradiţională
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 12/6/8 m

Element comun dintr-un set de gospodării tradiţionale – nr. 36 (an 1940), nr. 37, nr. 38 (an 1953), nr. 39 (an 1950); poziţie centrală

Scurtă descriere a elementului: casă tradiţională românească cu tipar arhitectonic interbelic, acoperită cu ţiglă; bine întreţinută

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: fără, fiind locuită
Statutul de protecţie: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 9
Cercetător: N. Baciu
Data: 20.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Bica
Descrierea poziţiei: central
Proprietar: Biserica ortodoxă
Denumirea obiectivului: Biserica ortodoxă de lemn
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 20/10/20 m
Element singular, poziţie dominantă

Scurtă descriere a elementului: Biserică cu un turn, formă dreptunghiulară, în stil Voroneţ, construită din lemn, acoperiş cu şindrilă. Construită 1674-1701, an când a fost sfinţită; picturi murale interioare valoroase, de la 1701 datează şi acestea; renovată şi resfinţită; ultima mare renovare la 1926; monument arhitectonic şi istoric.

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: mediu, necesită atenţie; în folosinţă
Statutul de protecţie: monument

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 10
Cercetător: N. Baciu
Data: 22.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Văleni
Descrierea poziţiei: centru nr. 31
Proprietar: proprietate privată
Denumirea obiectivului: casă tradiţională ungurească
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 25/6/12 m
Element comun dintr-un set de gospodării tradiţionale - nr.29, 126, 133, 201

Scurtă descriere a elementului: casă tradiţională ungurească cu tipar arhitectonic interbelic, acoperită cu ţiglă; an 1930; bine întreţinută; în momentul de faţă funcţionează ca pensiune agroturistică

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: fără, fiind locuită
Statutul de protecţie: -

Proiect: Peisaje culturale istorice
Nr. de inregistrare: 11
Cercetător: N. Baciu
Data: 23.08.2008
Judeţ: Cluj
Comuna: Mănăstireni; **Satul:** Bedeciu
Descrierea poziţiei: centru
Proprietar: Biserica ortodoxă
Denumirea obiectivului: Biserica ortodoxă
Dimensiuni (lung./lăţ./înălţ.) 35/15/30 m
Element singular, poziţie centrală

Scurtă descriere a elementului: Biserică cu un turn, formă dreptunghiulară, construită din piatră, acoperiş cu tablă (necorespunzător). Construită sec. XIV, renovată constant, ultima data după 1990; contraforturi ce amintesc de stilul gotic târziu transilvan

Stadiul de păstrare: restaurată
Periclitate: nu există, fiind în folosinţă
Statutul de protecţie: monument istoric

ANEXA 3

VEGETAŢIA SPECIFICĂ AMENAJĂRILOR PEISAGISTICE (după Ana Felicia Iliescu, 2003; Adriana Florincescu, 1999)

Arbuşti şi arbori ornamentali	Rondouri şi amenajări floricole
Trandafirul	Ageratum
Liane	Begoniile
Buxus	Centaurea
Cătina roşie	Cârciumăreasa
Dracila	Crăiţa
Forsythia	Floarea de piatră
Gutui japonez	Garoafa de toamnă
Hibiscus	Gura leului
Hortensia	Calendula
Iasomia	Petunii
Lemn câinesc	Salvia
Liliacul	Verbena
Rhododendron	Panseluţe
Azalee	Clopoţelul
Sălciile	Degeţelul
Teiul	Garoafa turcească
Bradul alb	Nalba de grădină
Bradul argintiu	Floarea de Nu-mă-uita
Molidul	Bujorul
Pinul	Crinul de toamnă
Laricea	Crizantema
Tuia	Levănţica
Ienupăr	Macul
Tisa	Scabiosa
Arborele lalea	Dalia
Arţarul american	Lalea
Arţarul japonez	Zambila
Castanul roz	Narcisa
Magnolia	Gladiola
Glădiţa	Brânduşa
Cireşul japonez	Stânjen
Mărul ornamental	Cana

Mesteacănul	Mărgăritarul
Platanul	
Salcâmul japonez	
Salcâmul roşu	
Salcâmul galben	
Stejarii	
Ulmul	

ANEXA 4

LISTA OBIECTIVELOR UNESCO DIN ROMÂNIA (patrimoniul mondial UNESCO pentru România)

1. Biserici cu pictură murală din nordul Moldovei din prima jumătate a secolului al XVI-lea:

1.1. Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul din satul Arbore
1.2. Biserica Adormirea Maicii Domnului şi Sfântul Gheorghe a fostei Mănăstiri Humor
1.3. Biserica Buna Vestire a Mănăstirii Moldoviţa
1.4. Biserica Sfânta Cruce din Pătrăuţi
1.5. Biserica Sfântul Nicolae a Mănăstirii Probota
1.6. Biserica Sfântul Gheorghe din Suceava
1.7. Biserica Sfântul Gheorghe a fostei Mănăstiri Voroneţ

Sursa: http://www.cimec.ro/Monumente/UNESCO/UNESCOro/index2C37.htm

2. Ansamblul bisericilor de lemn din Maramureş:

2.1. Biserica Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (Bârsana)
2.2. Biserica Sfântul Nicolae (Budeşti)
2.3. Biserica Sfânta Paraschiva (Deseşti)

Sursa: http://www.infopensiuni.ro/cazare-desesti/obiective-turistice-desesti/

2.4. Biserica Naşterea Maicii Domnului (Ieud-Deal)
2.5. Biserica Sfântul Arhanghel (Plopiş)
2.6. Biserica Sfânta Paraschiva (Poienile Izei)
2.7. Biserica Sfântul Arhanghel (Rogoz)
2.8. Biserica Sfântul Arhanghel (Şurdeşti)

3. Mănăstirea Hurezi

4. Situri săteşti cu biserici fortificate din Transilvania:
4.1. Câlnic

Sursa:
http://www.cimec.ro/Monumente/UNESCO/UNESCOro/index2C11.htm

4.2. Prejmer

Sursa:
http://www.cimec.ro/Monumente/UNESCO/UNESCOro/index2C12.htm

4.3. Viscri
4.4. Dârjiu
4.5. Saschiz
4.6. Valea Viilor
4.7.Biertan

5. Fortăreţe dacice din Munţii Orăştiei:
5.1. Sarmizegetusa Regia - Grădiştea de Munte
5.2. Costeşti Cetăţuia
5.3. Costeşti Blidaru
5.4. Luncani – Piatra Roşie
5.5. Băniţa
5.6. Căpâlna

6. Centrul istoric Sighişoara
7. Rezervaţia Biosferei Delta Dunării

ANEXA 5

Peisajele trebuie identificate după încadrarea teritorială, încadrarea tipologică, evidenţierea elementelor specifice; se detaşează 9 criterii de identificare a peisajelor:

Metode de identificare a peisajelor

1. încadrare teritorial-sistemică	Regiune (> 100 kmp)	Geosistem (10-100 kmp) -sistem peisagistic-	Geofacies (1-10 kmp) -UEP-	Geotop (<1 kmp)							
2. încadrare orografică	Peisaj montan	Peisaj colinar	Peisaj de câmpie	Peisaj litoral							
3. încadrare structurală	Peisaj terestru	Peisaj acvatic	Terenuri umede								
4. încadrare administrativă	Areal rural	Areal urban	Areal suburban	Areal natural							
5 Încadrare geomorfologică	Peisaj de culme	Peisaj de versant	Peisaj de platou sau terasă	Peisaj de câmp deschis (open fields)	Peisaj de culoar sau vale	Peisaj depresionar	Peisaj de luncă sau riparian	Peisaj de ţărm			
6. încadrare bio-pedo-climatică	Stâncărie, grohotiş, gol alpin	Pajişte alpină	Pajişti şi tufişuri montane	Padure de conifere	Pădure amestec	Pădure foioase	Pajişte secundară	Peisaj de silvostepă	Peisaj de stepă	Peisaj riparian	

7. încadrare cultural-istorică	Vestigii preistorice	Vestigii antice	Vestigii medievale	Valori arhitecturale moderne şi contemporane	Valori etnografice	Valori folclorice	Monumente reprezentative	Instituţii culturale			
8. încadrare socio-economică	Activităţi miniere	silvicultură	Culturi pomicole	Culturi cerealiere	Culturi legumicole	zootehnie	Activităţi agro-industriale	Activităţi industriale	Activităţi comerciale	Zone rezidenţiale	Zone turistice Sau de recreere
9. stare de funcţionare; dinamică	Echilibrat – biostazie	Modificat - rhexistazie	Dezechilibrat-Iremediabil - parastazie	Structuri permisive	Structuri blocate	Structuri în expansiune	Structuri în diversificare	Structuri în extincţie	Structuri degradate	Structuri modificate	Structuri iremediabile

ANEXA 6

Exemplu de elemente ale peisajelor cultural-istorice din registrul transilvan (Proiectul IIIB CADSES şi N. Baciu, 2010); **complexele peisagistice** pot fi asociate cu sistemele peisagistice sau geosistemele, iar **elementele peisajului cultural** cu UEP sau geofaciesurile:

Landscape complexes	Cultural landscape elements	Examples
Scale 1:100,000	Scale 1:25,000	
Religious elements	Churches *1 Wooden churches* *2 Stone churches* *3 Fortified churches*	1.Bica, Cluj County, since1674; Status: conservation; Conservation stage: good;

		Tourist impact: low, local 2. Bedeciu, Cluj County, XIV century; Status: active; Conservation stage: very good; Tourist impact: low, local 3. Mănăstireni, Cluj County, since 1854; Status: active; Conservation stage: very good; Tourist impact: low, local
	Monasteries	
	Cemeteries	
	Crosses	
	Stone crosses; wooden crosses	

BIBLIOGRAFIE

1. Baciu, N. (2006), *Câmpia Transilvaniei. Studiu geoecologic*, Ed. PUC, Cluj-Napoca.
2. Baciu, N. et al. (2010), *Elements of the cultural landscapes as a basis for tourism development,* Risoprint, 611-619.
3. Baciu, N. et all. (2012), *Schimbări ale peisajului urban în vestul municipiului Cluj-Napoca*, Ed. Mirton, Timişoara.
4. Baciu, N. (2013), *Gestionarea durabilă a mediului urban şi rural,* note de curs, Ed. Bioflux, Cluj-Napoca.
5. Bertrand, G. (1968), *Paysage et geographie physique globale*, Rev. geogr. des Pyrenees et du SO, 39, nr.3.
6. Cocean, P. (2002), *Geografie regională*, Presa Univ. Clujeană.
7. Conzen, M.P. (2004), *Cultural Landscape in Geography*, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences.
8. Cranz, G. (1982), *The Politics of Park Design,* Cambridge, MA: The MIT Press.
9. Déjeant-Pons, Maguelonne (2008), *The European Landscape Convention*, in Infrastructure and Ecology of Rural Areas, Monograph, 12, Krakow.
10. Drăguţ, L., (2000), *Geografia peisajului*, Ed. PUC, Cluj-Napoca.
11. Duray, B., Hegedűs, Z. (2005), *Geoecological Mapping in a Kis-Sárrét Study Area*, Acta Climatologica Et Chorologica, Universitatis Szegediensis, 38-39, pg. 47-57.
12. Florincescu, Adriana, (1999), *Arhitectura peisajului*, Ed. Divya, Cluj-Napoca.
13. Iliescu, Ana-Felicia, (2003), *Arhitectură peisageră*, Ed. Ceres, Bucureşti.
14. Kleiner, Fred S., Mamiya, Christin J. (2006), *Gardner's Art Through the Ages: The Western Perspective*, Volume 1 (Twelfth ed.) Belmont, California, Wadsworth Publishing.
15. Leser, H. (1997), *Landschaftsökologie und Geoökologie*, Karlsruher Schriften zur Geographie und Geoökologie, Band 7, Karlsruhe.
16. Mac, I. (1991), *Peisajul geografic. Conţinut şi semnificaţie ştiinţifică*, Terra XXII, 1-4.
17. Mac, I. (2003), *Ştiinţa mediului*, Europontic, Cluj-Napoca.

18. Muntean, O.L. (2005), *Evaluarea impactului asupra mediului*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca.
19. Mureşianu, M. (2003), *Cultură şi civilizaţie*, Ed. Societăţii culturale Pro Maramureş Dargoş Vodă, Cluj-Napoca.
20. Palang, H., Mander, Ü., Naveh, Z. (2000), *Holistic landscape ecology in action*, Landscape and Urban Planning 50, 1-6, Elsevier.
21. Tourneux, F. P. (1985), *De l'espace vu au tableau*, Rev. Geogr. De l'Est, 25, 4.
22. Tudoran, P. (1983), *Ţara Zarandului. Studiu geoecologic*, Ed. Academiei, Bucureşti.
23. Wöbse, H.H. (1994), *Schutz und Pflege historischer Kulturlandschaften*, Dokumentation zu den 10. Pillnitzer Planergesprächen am 25 und 26 Nov. 1994, Dresden.
24. ****Peisaje cultural istorice* (2008), coord. Flavia Stoica, W. Schreiber, N. Baciu, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca.
25. ***Legea nr. 451 din 8 iulie 2002 pentru ratificarea Convenţiei europene a peisajului, adoptată la Florenţa la 20 octombrie 2000.
26. ***Legea *422* din 18 iulie 2001, privind protejarea monumentelor istorice, republicată în 2006
27. ***Legea 351/2001, Planul de Amenajare a Teritoriului Naţional (PATN), *secţiunea a IV-a, Reţeaua de Localităţi*
28. ***www.cimec.ro